

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltenek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A debreceni indítvány s a református egyház alkotmány alapelvei.

I.

Szinay Gyula a debreceni egyház egyik jogász-presbytere s egyszersmind „gazdasági elnöke“ is, folyó év május havában a debreceni egyház presbyteriuma elé egy indítványt terjesztett, s azt nemcsak az egyházi lapoknak, hanem a hazai minden nagyobb — mondjuk városi — egyházi hatóságnak is külön lenyomatban megküldvén, ezzel ez az indítvány általános és nyilvános jellegüvé vált s azzal, mint különben is az 1903. évben összehívandó egyetemes zsinat elé szánt „törvényváltoztatási“ indítványnyal jó előre foglalkoznunk kell. Lapunk olvasói ezt az indítványt immár szó szerint ismervén, itt előzetesen csak annak a kijelentésére szoritkozunk, hogy minekutánna azt — a debreceni egyház presbyteriuma egész terjedelmében elfogadta, sőt a maga kebeléből a többi városi egyházakkal megindítandó tárgyalások megejtésére immár bizottságot is küldött ki, — ezt az indítványt jelen fejtegetésünk folyamán, — rövidség okáért — mi egyszerűen a *debreceni indítványnaknak* nevezzük, s vele e címen foglalkozunk.

Törvényváltoztatási indítványnyal lévén dolgunk, — noha indítványozó eszmemenetét lépésről-lépésre hüen követni már csak azért is feltett szándékunk, mert az efféle incidentaliter felötlött s teljességgel nem az egész törvényrevisióját célzó javaslatokban rendszerről szó sem lehet, s nincsen ebben sem, — mindenekelőtt kifogást kell tennünk az ellen, hogy ez az indítvány akár Debrecen, akár bármely más városi egyház részéről az illetékes egyházmegyéék és egyházkerületek elkerülésével, egyenesen a zsinat elé vitessék.

Tagadhatatlan ugyan, hogy nemcsak a refor-

mátus, hanem általában véve minden protestáns egyház-alkotmányban a gyülekezetek számára kiváló jogok vannak biztosítva, s e jogok főleg a reformátusoknál — azon oknál fogva, hogy szerintünk a gyülekezet nemcsak objektuma, hanem egyszersmind subjektuma is az egyházi életnek — már előre lehetlenné teszik azt, hogy a hatalom és kormányzat súlypontja nálunk másvalahova essék, mint a gyülekezetekre: de azzal mégis egyszersmindenkorra tisztában kell lennünk, hogy az az elmélet, melynek különösen a múlt század 40-es, 50-es és 60-as éveiben, főként a német jogászok között, oly sok szóvivője akadt, s mely a protestáns egyház-alkotmány legevisebb principiumának általábanvéve az egyes gyülekezetek olyan értelemben vett jogi prioritását tartotta, melyből kifolyólag a felsőbb egyházi hatóságok jogai csak mint alárendeltek jelentkezhetnek, — *teljességgel meg nem állhat; sőt az ő református egyház-alkotmányban egyáltalán ismeretlen volt.* Az őreformátus felfogás szerint ugyanis az egyes gyülekezetek mindig csak részei a nagy egésznek, s eredeti, vagyis az egésztől független önállósággal nem dicsekedhetnek. Példát keresvén gondoljunk csak a skót református egyházra, hol a reformátio tudvalevőleg felülről indult meg s úgy hatolt lefele az egyes gyülekezetekbe, élén az állami s egyházi hatalommal.

Nem vagyunk abban a helyzetben, hogy e tárggyal kapcsolatosan minden birtokunkban levő s többé-kevésbé fontos alkotmánytörténeti adatot felsoroljunk, s ezeknek felhalmozásával lapunk olvasóit untatni legkevésbé akarjuk, de mert itt olyan fogalmak tisztázásáról van szó melyekről el lehet mondani, hogy immár több száz esztendő óta napirenden vannak — legyen szabad nekünk pár példára e helyen mégis rámutatnunk a czélből, hogy kiki saját szemével lássa, — mi ebben a kérdésben a jogtörténeti

fejlődés háttéré s mennyiben szolgálhat az normál reánk ma élő reformátusokra nézve?

Azt minden egyházjoggal foglalkozó ember jól tudja, hogy a református egyház-alkotmány megteremtője *Kálvin János* volt.¹⁾ Talán kevesebben tudják azt, hogy ennek az alkotmánynak dogmatikai háttéré van. Mindegy! Erről még most nem szólunk; csupán csak arra a szoros viszonyra akarjuk olvasóink becses figyelmét mindenekelőtt felhívni, mely egyfelől a francia és skót református egyházak, másfelől Kálvin között fennállott. Ez a két református egyház, — bár közvetve — éppen úgy a Kálviné, mint akár a genfi, akár a strassburgi, s úgy hittani, mint alkotmányjogi kérdésekben szavuknak a reformátusok előtt ma is méltó súlya van. Ennek a két ő egyháznak a történetéből idézünk tehát pár példát annak bizonyására, hogy a református egyházban az egyes gyülekezetek alkotmányjogi souverénitása soha el nem ismertetett, hanem, ha a viszonyok úgy kívánták, az egyetemes egyház a maga jogainak biztosítására mindig szabadon rendelkezett.

Az 1644-ik évben a francia reformátusok Charentonban nemzeti zsinatot tartván, jelentik,

¹⁾ *Institutio religionis christianae*. Tömerdek megszámlálhatatlan kiadást ért. Az első 1536-dik kiadásban az egyház-alkotmányról csak rövidesen szól; (Opp. Calvini I. p. 205. ff.) az utóbbiakban mind részletesebben; míg végre az 1543-iki kiadásban már kész a rendszer s az 1559-ikiben már egy egész könyvet szentel neki.

²⁾ Aymon I. p. 678. f.

TÁRCA.

A hugonották végső küzdelme a 18. században.

(Vége.)

VI. A puszta patriarchája.

A kiüldözött Court helyére állt a legnagyobb pusztai lelkész *Rabaut Pál*.

Az üldözött lelkészek atyja házában sokszor találkoztak, mint ifju ő vezette hegyi utakon őket; majd a szabad ég alatt mint lelkészegéd bibliát olvasott, pedig ilyenre is halál volt szabva. Court Lausanneba települése után ő reá esett az ilyési palást. Lausanneban tanult s 1742-ben tért vissza 24 éves korában mint rendes lelkész. Az osztrák örökösödési háború miatt a hadseregbe szükség lévén, de meg Fleury is elhalt; némi szünet állt be, kezdtek a polgári és lovagrendből is mutatkozni a pusztán, hol eddig csak az alsó osztály tartotta magát. Ez időt ragadták meg s 1744. (jun. 18.) a *Ledignan melletti pusztai zsinat* a legnagyobb-szerűvé vált, Languedocból 10,000 ember gyűlt össze a pusztán, szabad ég alatt, oly tartományok is képviselvék, melyek eddig nem mertek csatlakozni. Rabaut alelnök lett. A régi hitvallás felolvastatott, megesküdtek reá. Sőt az aldozatok az akkor betegen fekvő XV. Lajos királyért is imádkoztak.

hogy egyik-másik tenger melléki provinciában bizonyos emberek independens tanokat hirdetnek, s tanítják, hogy „que chaque Eglise particulière devait être gouvernée par ses propres Loix, sans dependre de Personne, ni être subordonnée à qui que ce fut en Matière de Religion, et sans être obligée de reconnoître l'Autorité des Coloques ou des Synodes, pour ce qui concerne la Discipline et l'Ordre“; erre a nemzeti zsinat egy rendeletet bocsát ki a predikátorokhoz, hogy őrizzék ennek a veszedelmes tannak „a mérgétől“, „jugeant que la dite Secte d'Independans, évit non seulement Prejudiciable à l'Eglise de Dieu, parce, que ceux qui faisient Proposion de cette Doctrine ne tâchoient qu'à mettre tout en Confusion et à ouvrir la Porte à tout sorte de singularités, d'Irregularités et d'Extravagances, empêchant autant qu'ils pouvoient qu'on ne prévint de pareils Desordres; mais aussi parce qu'ils étvient des Ennemis très-dangereux de l'Etat: car sileur Opinion prevaloît, et qu'elle fut en Vogue parmi nous, on y verroit former autant de Religions qu'il y avoit de Paroesses et d'Assemblées particulières.“²⁾ A másik példa az 1641-ki skót „*General Assembly*“ határozata: („Our unanimous judgement and uniforme practice is) that the officers of a particular congregation may not exercise this power independently, but with subor-

E hirre a papság felboszankodván 1745. febr. *uj rendeletet* eszközölt ki, s ez a 2-ik üldözés volt a pusztai egyház ellen. A rendelet szerint mindenki aki zsinatban részt vesz, gályarabságra küldetik. Ujra beállt a rettenetes idő, a lovas katonák tömegesen indultak az itéletek végre hajtására, a gyermekeket szedték el szüleiktől, 8 lelkész képe megégettetett, maguk elrejtöztek. Csakis itt-ott, hétköznap és éjjel lehetett istentiszteletet tartani nagy félelmek közt, a nők kesztyűikbe tették a parányi kiadású zsoltárokat. A legfőbb vádlott Rabaut volt, rejték helyét kellett keresnie, a Vallongues környéki erdők mélyébe huzódott, ott egy kőkunyhó volt dolgozó szobája, a hugonotta ügyek központi irodája innen hallatta, mint láthatlan fő szavát, nagymérvű levelezésben; felé fordultak tanácsért; a levelezok álnevet vettek fel, az ország legjelesbjei is érintkezésbe jöttek vele. Mérsékelt szellemben hatott. Midőn Lenain, katona parancsnok (intendant) *Majol* lelkészt felakasztatta Montpellierben (1746. febr. 2), több ezer pusztai hugonotta fegyvert akart ragadni. . . Rabaut közéjük ment s nagy lélekkel letétette a fegyvert velök e magasztos szózatall: „Hadd jusson a lelkészeknek a vértanui korona.“ E két év alatt két tartományi parlament 200 hugonottát ítelt gályarabságra, nagyszámu nőt megvesszőzésre, 7 lelkészt halálra, az ifju Rang Lajost felakasztották, 6 elmenekült, de a legkorosabb közülök *Roger Jakab*, a Crest melletti erdőben elfogatott és 70 éves létére, 39 évi lelkészi szolgálat után, szinte kivégeztetett.

dination unto greater Presbyteries and Synods Provinciaill and Nationall; which as they are representative of the particular Kirks conjoined together in one under their government; so their determination, when they proceed orderly, whether in causes common to all or many of the Kirks or in causes brought before them by appellations or references from the inferiour, in the case of the aberration of the inferiour, is to the severall congregations authoritative and obligatorie, and not consultatory only. And this dependencie and subordination we conceive not only to be warranted by the light of nature, which doth direct the Kirk in such things as are common to other societies, or to be a prudentiall way for reformation, and for the preservation of truth and peace, against schisme, heresie and tyranny, which is the sweet fruits of this government wheressoever it hath place, and wihc we have found in ancient and late experience, but also to be grounded upon the Word of God, and to be conforme to the paterne of the Primitive and Apostolicall Kirks; and without wihc, neither could the Kirks in this kingdome have been reformed, nor were we able for any time to preserve truth and unity amongst us“.)

E hüen idézett végzésekből kiki láthatja,

³⁾ Acts of the General Assembly of the Church of Scotland 1638—1842. p. 51.

hogy az ős református protestantismus az egyes gyülekezetek olynemü souverenitásáról, mely azoknak pusztán foederativ szövetségétén alapulna, semmit sem tud; hanem az egyes és felsőbb egyházi hatóságok között szoros összefüggésre törekedvén, amazokat ezeknek alárendeli, és pedig az Isten ígéje alapján. Világosan ki van ez mondva a westminsteri zsinat alkotmányában is,⁴⁾ s egyenesen ezen ős református alapelven sarkallannak azok az egyházkormányzati végzések, melyek szerint még az olyan aktusoknál is, hol látszólag csak az egyes gyülekezetek vannak érdekelve (p. o. lelkészek, sénirok, tanítók, diakónok stb. választása) a felsőbb egyházi hatóságok befolyanak s „ministri eliguntur a Consistorio, cum iudicio Conventus Classici, aut duorum triumve ministrorum vicinorum,“⁵⁾

Köteteket lehetne összeírni az egész világ református egyházai alkotmányából annak a bizonyítására, hogy noha a kálvinismus (mert mindenütt a Kálvin által készített genfi alkotmány szolgált mintául!) az egyes presbitériumok autonómiájára eleitől fogva minden más egyháznál nagyobb súlyt fektetett, — másfelől szigorú éberséggel örködött a felett is, hogy az egyházban a Krisztuson kívül senki más ne uralkodjék. Az ugynevezett „christokratia“ speciális jellege a mi egyházalkotmányunknak s természet-

⁴⁾ Neal, History of the Puritans II. p. 470.

⁵⁾ Emdeni zsinat 1571. art. 13.

A 3-ik üldözést 1751-ben kiadott rendelet idézte elé: a *pusztán keresztelés* érvénytelenítve lett s minden hugonotta gyermeket újra kellett keresztelni a római szertartás szerint. A gyermekek keresztettek, hurcoltattak és üldöztettek, az anyák futottak; külföldre bujdosás, vagy elrejtőzés lehetett menedék, lépésről-lépésre huzódtak a Cevennes rengeteibe. Rabaut nem veszté hidegvérét, sikerrel bolyongott a halálos ítélet alatt álló, a kémek kikerülése végett neveket cserélt, álruhát öltött, néha sütő, néha vándor kereskedő, néha fuvaros alakban jutott célja helyére. Kérelmezett mindenütt. Kétszer titokban kereste fel Conti herceget Párisban, ki az egykori hugonotta Condé család tagja volt. Írt a királyhoz a 3 Grenier megkegyelmezése érdekében.

A királyhoz intézett kérvény benyújtására senki nem mert vállalkozni. Rabaut elszánta magát készen a halálra, 1752. személyesen adta át Paulmy marquisnak a hadügy miniszternek a kegyelemkérvényt. Hajh! akkor a hugonották egyházi sorsa nem a vallási, hanem hadügyminisztériumban kezeltetett. A nemes lelkű marquis, egyetlen könyörülő lélek, annyi kérlelhetlen inténdánsok után bántatlanul bocsátotta el Rabaut. A katonában megdobbant az emberi szív, mert nemcsak a hazát szóró fegyverekkel szemben méltányolta a bátorságot.

Rabaut oly köztisztületet vivott ki, hogy inkább eltávolítására törekedtek, kormányzók, maga a nimesi kath. püspök és Maine herceg fia is, levelet váltottak

vele. Hitvesét, a bátor hugonotta hölgyet, *Gaidan Magdolnát* éjnek idején fogatták el, úgy ígérték szabadulást, ha férjét ráveszi a hazából kivonulásra. De ő kész volt férjével bolyongani, mint sem azt kötelessége teljesítésétől eltartóztatni. A 3 Grenier testvér csakugyan kivégeztetett Toulouseben. Most már maguk a hivek javallák Rabautnak meneküljön külföldre, utat nyitnak neki. De ő maradt.

Az üldözés megdöbbentő módon tetőfokára jutott.

VII. Calas János halála.

Calas János toulousei kereskedő; 6 gyermeke közt a legidősb Antal sötét elméjű volt s atyja házában, míg a család benn vacsorált volna, felakasztotta magát 1761. okt. 13. Elterjesztették az álhirt, hogy atyja fojtotta meg, mert a Római egyházba akart térni; ezért mint vértanút disszel temették el. Ingadozó öcsétől *Lajostól* azon vallomást csikarták ki, hogy szokás a hugonottáknál a hithagyót megfojtani. A szerencsétlen apa, mint gyermeke gyilkosa, törvényszék elé állítattott, a toulousei parlament halálra ítélte, 1562. márc. 9. borzasztó halállal, kerékbe töréssel, végeztetett ki. E hír felizgatta Franciaország legnagyobb íróját Voltairét, a ki a legnagyobb hatalmat, az irodalmat, a sajtót ragadta fel a porba tiport igazság védelmére.

VIII. Voltaire.

A ragyogó író, bölcész és történész, a ki bíráló műveit maga is kitiltatott honából, Genfben, Kálvin

tesen következik ez abból a másik híres protestáns elvből, mit közönségesen „materiale principium“-nak nevezünk. Minthogy pedig ez az elv sértetlenül csak úgy volt fenntartható, ha a hívők arra céltudatosan *neveltetnek*, tehát a látható egyház mint „corpus electorum“ egységes kormányzást tételez fel, mert mint Kálvin mondja a Krisztus „hominibus nihil tribuit, nisi *commune ministerium* et unicuique modum particularem“.⁶ Ezt a nagyfontosságú elvet magyarázza Lasco János is mikor a valódi református keresztyén egyházalkotmány alapelvét következőleg körvonalozza: „tota ecclesiae nostrae gubernatio non est posita in unius aut alterius cuiuspiam, quisquis tandem ille sit, arbitrio atque autoritate, sed in unanimi coetus universi omnium Ministrorum ac Seniorum ecclesiae assensu et comprobatione“.⁷

Ez lévén a református protestantismusnak egyik sarkelve, különbséget kell tenni a *mi* alkotmányunk és a kongregationalisták vagy independens protestánsok alkotmánya közt. Ez utóbbiaknál minden gyülekezet („congregatio“) valódi és független *egyház*; a többiekhez semmi sem csatolja; esperest, egyházmegyét, egyházkerületet nem ismernek; sőt még zsinatra sincs semmi szükségök. Ellenben mi szeréntünk a látható egyházat azoknak az *összesége* alkotja,

⁶ Inst. IV. 6. 10.

⁷ „Forma ac ratio tota eccl. ministerii“ I. c. p. 226.

által idomított szabad köztársaság területén vonult meg. Innen a szabad álpesek tövéből intézte diadalmos iratait. Midőn hazájában az evangéliom hirdetése a legborzasztóbb állapotba jut, kelt fel ő védelmére. Ismét mily ismétlődése a hasonló helyzeteknek! Kálvin 200 év előtt Helvetiából intézte a francia királyhoz az „Institutio“ előszavát, mely védirata a református keresztyénségnek, s rajzolatában kifejté, miként van elnémitva az Ur ígéje és leverve az Ur nyája. Ugyan azon hazából intézé védiratát Voltaire az elnyomott ker. igazság és lelkiismeret ügyében a francia királyhoz és nemzethez, felrögzve a művelt világ lelkiismeretét. Visszaállítani „Calas János ártatlanságát“ volt a cél, A francia magas körök figyelmét vonta a szerenésén lenül járt családra, maga Anville hercegnő eljött Genfbe, minden támaszt nyújtani az ügyhöz. Genf lett a központ, Voltaire a lelke s négy évi munkálkodás után siker koszorúztatta az irodalmi hadjáratot. A magas pont messze veti a világosságot . . . Voltaire iratai kiderítették az ítélet alaptalanságát, a toulousei halál ítélet újra tárgyalás alá vétetett és 1763. március 9. a törvényesek 40 tagja kimondá Calas ártatlanságát. Egész Európa megindult, a hazai közvélemény oly nyomást gyakorolt a királyra, hogy a vértanu özvegyének 36,000 livres jutalmat adott.

A *Sirven* családtól elragadták leányát, azon ürügy alatt, mert katholizálni akart, zárdába vitték, de ott is hü maradt hitében a kísértések közt . . . egy este elmenekült a zárdából s keservében vízbe ölte

kik ezen a földön az Ur Jézusért küzdeni fogadást tettek, szabad önelhatározás alapján az Isten országa terjesztésére egyesültek, s közös akarattal szervezkedtek. Hogy ez a cél és szervezkedés a kormányzatban bizonyos organumokat tételez fel, — magától értetődik s nálunk már az 1567. évi debreceni zsinat kimondotta, (XX. cikk) hogy „nemcsak az egyházaknak akarjuk fejévé tenni a lelkipásztorokat, hanem a lelkipásztoroknak is Isten ígéje szerint fejökké akarjuk tenni a széniorokat. I. Tim. 3.“ A XVII. cikkben pedig ezt olvassuk: „Minden egyházi emberek az Urban kegyesen vettessenek alá és engedelmeskedjenek püspökeiknek, szénioraiknak“.

Igy, — ezen elv alapján jön létre a református protestantismus alkotmányában a zsinatprezbiteri rendszer, mely az ugynevezett nemzeti egyházak sorompóin tul országok szerént független ugyan s a katolikus egyház egységes rendszerének egész világra szóló egyformaságára soha nem törekszik, — mégis alapvető eszméiben olyan jogegységet tüntet fel, mely a sokféle református egyházak alkotmányára a szellemi összefüggés bélyegét sokkal inkább rányomja, mint akár a luteránus egyházalkotmány is, „Praecipit Apostolus Paulus, — mondja az 1568. évi wéseli konvent, — ut in ecclesia Dei omnia fiant ordine et decenter: quo non modo unanimus ecclesiae in doctrina, verum e

magát. Most az anyára fogták ifju leánya elvesztését, t. i. azért tette azt, hogy meggátolja a vallás változtatást. Sirven és hitvese az elfogatást kikerülendők tél közepén Genfbe akartak menekülni . . . a nő nem bírta ki a lelki fájdalmat, sem az ut fáradalmát és hidegét s a Jura havasai alatt utban elhalt. Az apa megérkezvén Voltairt kereste fel . . . a bölcész megértvén a természeti és erkölcsi kinokat, miket a történet magába ölelt, vendégszeretettel vette körül a gyászoló apát s több évi közbenjáró munkája után Sirven becsületét helyreállította.

E kiderítések készíték elő a lelkek világában a fordulatot. De lássuk az utolsó képet, a *hugonotta egyházat a börtönben*.

IX. A *constance-i torony*.

Ott áll Gard megyében a földközi tenger közelében egy még Szent Lajos király korában épült börtön torony, kör alakú két szobával egyik a másik felé helyezve, keskeny nyílások szolgálnak ablakrészül. A *Revocatio* után államfogházzá tette XIV. Lajos, ide zárták 1717-ig a hugonottákat ideiglenesen, onnan szállíták aztán a gályarabságba Marseille 's Toulon kikötőibe. A pusztai zsinatok megnyílása után 1717. óta, hugonotta *hölgyek számára* lett fentartva börtönül, fél századon át (1717—1769). Volt idő, mikor egy évben 22, sőt 33 fogoly volt egyszerre lakója. Az áldozatok közül csak egy párt említek fel. *Rey Maria* 3 gyermekétől elszakítva, ide záratott, mert részt vett

tiam in ipso ordine et politica ministerii gubernatione constet ac habeatur consensus“.

Már most, minekutánna a mi törvényeinknek mindjárt a 2. §-ában expressis verbis ki van mondva, hogy a „magyarországi ev. ref. egyház zsinat-prezsbiteri rendszer szerént igazgatja és kormányozza magát“ ennek következtében az egyes gyülekezetek autonomikus jogai másképpen nem, hanem csak a rendszer kereteiben juthatnak érvényre.

Ezek a keretek pedig: az *egyházmegye* és az *egyházkerület*.

Mi nem tudjuk, hogy vajjon a debreceni javaslat készítője és elfogadói gondoltak-e arra, hogy „törvényváltoztatási indítványukat“ ezekben a keretekbe beilleszszék? De ha nem gondoltak s azt tenni nem akarják, — akkor ez az indítvány zsinat elé nem kerülhet; érdemleges tárgyalásába a zsinat bele sem mehet, mert a mi alkotmányunk az egyházmegyék és egyházkerüteken épült fel s e kormányzati szerveket mellőzni annyi volna, mint áttörni az alkotmány legszilárdabb bástyafalait s nemcsak az egyházmegyével, hanem magával az egyházkerülettel szemben is koordinálni azt a gyülekezetet, mely e felsőbb egyházhatósági organumokhoz viszonyítva alkotmányunk értelmében éppen ugy subordinált, mint bármely más kicsiny falusi gyülekezet.

Igaz, hogy indítványt előállani kinek-kinek

nek joga van s a mint tudjuk, a zsinati előkészítő bizottság előadója által közzétett összeállításban az egyes indítványok és kivánalmak fel vannak sorolva; ez azonban csak azt teszi, hogy az illető indítvány vagy kivánalom valamelyik egyházkerület, vagy azon egyházkerülethez tartozó valamelyik egyházmegyétől terjesztetett fel s nem direkte egyes prezsbiterektől, vagy egyháztanácsoktól.

Az eljárásnak ez az útja nyitva volt a debreceni indítvány előtt is; talán meg lehet azt találni még máig is s arra rálépni nem derogálhat senkinek, nem még a fényes debreceni gyülekezet prezsbiteriumának sem, ha alkotmányos elveinkkel tisztában van s magára nézve „exlex“-et nem akar.

Ha pedig ennek az alkotmányjogi formának, — bármely okon, — elég nem tétetnék, hiszszük, hogy a zsinat tudni fogja a maga kötelességét. Hiszen a debreceni indítvány magában foglalja a *debreceni egyházmegye területének a megváltoztatását is*, mert benne nyilván mondva van, hogy „az önállóságra hivatott nagy egyházak az egyházmegye hatósága alól vétessenek ki“. Ilyen indítvány felett pedig törvényeink 50. §-a p.) pontja szerént az *egyházkerület dönt és pedig az illető egyházmegyék javaslattétele s az érdekelt egyházközségek meghallgatása után*.

Már csak azért is szükséges azt az indit-

a pusztai istentiszteleten. *Durand Mária*, testvére Péter pusztai lelkész, mivel azt el nem foghatták, ősz atyját börtönbe rekeszték, hol elhalt; a 15 éves leányt Constance-ba hurcolták, honnan csak ősz fővel, 53 éves korában, szabadulhatott ki, fivére 2 év múlva elfogatott s felakasztatott. Rabaut e hölgy-hittanukkal is levelezett, vigasztalván, bátorítván őket. A torony belfalára irták fel a szenvedők a hugonotta jelszót „résistez“ (ellenállás!) . . . e jelszót híven követték a hölgyek is. Ellenálltak a kísértéseknek, de nem fegyverrel, hanem a lélek és igazság erejével. Ily ellenállás nélkül eltűnt volna a hugonotta egyház a történelemből . . . a thermopylei hősök nélkül Görögország persa iga alá görhédhét volna . . . a hugonotta leonidások megmentették az egyházat a hegyszorosok közepett. „Vérök prédikált“ — jegyzé meg találólag egy r. katolikus pap.

Mikor Voltaire, a Calas ügyében megrázta a sziveket, megérezték a szózatot a constancei boltozatok is. Languedoc tartomány elnöke, a mivel *Beaweau* herczeg, felvilágosult r. katolikus ur, azonnal meglátogatta Constance tornyát s megértvén a fogolykodás okát és a foglyok sorsát, maga nyitá fel a foglyok békóit 1767-ben. (Jan. 11.) 14 fogolyt, kik ott találtak, bocsátott szabadon. Midőn hivatalvesztéssel fenyegették e tetteért, nemesen felelte „Királyom elveheti tőlem a mit rám bízott, de nem akadályozhat meg kötelességemnek lelkiismeretem és becsületem szerinti teljesítésében.“ Két év múlva bezáratott a szomorú hely, azóta csak kíváncsi látogatók előtt nyílik fel.

A britt költő Byron a genfi szabadsághős börtön tornyát meglátogatván a *chiloni* torony látása örök szép költeményt sugalt szívének a 3 száz év után talált „nyomokról“ zengé „azok felebbező jelek a zsarnokságról az Istenhez!“ Még csak száz éve mult a constancei nyomoknak; akad-e új Byron, ki oly halhatlan szépen megénekelje a constancei hölgyfoglyokat??

X. A türelem.

Voltaire remek értekezése a *Türelemről* a hajnal szózata volt, a légben járó egyetemes eszme kifejezője 1764-ben . . . s óránként kezdett a világosság nagyobb erőt venni. Legelőbb a bécsi burg öszült boltjai alatt gyult ki a hajnali csillag, 1781. II. József császár türelmi rendeletével leoldta a cseh, osztrák és magyar protestáns egyházakról a szorító békókat, s azóta új élet korszakát éljük. A haladás egyik legszebb példája és emlék-oszlopa (Monumentuma) a budapesti prot. egyházak felemelkedése, virulása; magok a b.-pesti vallásos estélyek egy-egy élő levél a lelkiismeret szabadságának viruló fáján.

Utolsó hugonotta kivégzés a hitért a 3. Grenier testvére és Calas Jánosé volt. Azután már nem merték gátolni a hugonotta istentiszteleteket. A zsinatok, öszszesen 8 pusztai zsinat tartatott volt, a városok közepében is tartathattak. Az elítéltek kevesedtek. A foglyok pénzen kiváltathattak. A lelkészek merhettek mutatkozni, gyülekezeteik közepett. *Rabaut*, „a pusztai patriarchája“ Nimesben, parokhiáján, a presbyterek által

ványt elébb az egyházmegye s aztán az egyházkerület elé vinni.

Mindaz azonban, amit eddig elmondottunk, a debreceni indítványnak — ugyszólva — csak megjelenési *formájára* vonatkozik s pusztán a rend és törvényszerűség apológiája. Mi ugyan erre is súlyt fektetünk s *mint a református protestantismus egyik sarkalatos elvét* valljuk az északamerikai egyesült államok reformátusaival, hogy „It is absolutely necessary, that the government of the Church be exercised under some certain and definite form“^s de mégis megérdemli ez a javaslat, hogy vele érdemileg is foglalkozzunk s szövedékeibe közelebbről bevilágítsunk.

Ezt fogjuk tenni legközelebbi cikkünkben.

Az államhatalom befolyása az egyházra.

II.

A magyar állam királtsággá alakulásától kezdve szoros kapcsolatot tartott fenn az egyházzal; tudván azt, hogy culturáját és a béke intézményeit a ker. egyháznak köszönheti s attól várhatja a biztosítékokat, melyek a nagy nyugati népek családjában, mint adoptált rokonságot állandósítani fogják, a hálának és elismerésnek

^s Form of Government of the Prezbiterian Church in the United States of America Chapt VIII. 1.

fogadtatott s mint már aggastyán, teljes czimmal, joggal és fizetéssel nyugdíjat nyert, 2 év múlva az amerikai szabadságharcból visszatért *La Fayette* tanácsára és az amerikai szabadság „mérhellen templomból“ hozott eszmék hatása alatt, *XVI Lajos* kibocsátotta a *tűrelmi rendeletet* 1787-ben, mely a protestánsoknak rendezte polgár-jogát. A francia világrázó forradalom 1789. aug. 21. pedig az emberi jogok kikiáltásával egyenlő szabadságot emelt a türelem helyébe. 3 év múlva 1792. (május 20.) építhettek a nimesiek templomot s az első templom szentelési imát az agg *Rabaut* mondotta.

Két év múlva elhalt *Rabaut* 76 éves korában; saját lakának pincéjében temettetett el. Felfedeztetett a sír, ma átalakítva muzeum-szerű kriptává, fala feliratokkal. 1888. július 30-án reggel a szelid *Babut Károly* nimesi lelkész s a belmissió társulat elnöke vezetett engem oda le. Meghatva láttam a szélső szoba falán a *Rabaut* arcképét. Sírja ez a győzhetetlen kintartású és határtalan ügybuzgóságu puszta lelkésznek, a hugonotta „lelki ellenállás“ (resistez) megtestesítőjének . . . de egyttal a feltámadás és igazság győzelmének is kápolnája. Ily ponton az ember *hinni tanul* és a lélekbe íródik a jánosi szózat „Isten eltöröl a szemekről minden könyhullatást“ s hallani kezdjük a székben ülő urnak teremtő szavát „Imé mindenedet megújítok.“ (Jelenések könyve 21. 4, 5.)

Balogh Ferencs,
hittanár.

két kezével halmozta reá a földi javakat és előjogokat. De a hála mellett nem feledte el azt a szolgálatot, melyet viszont ő tesz a nyugati kereszténységnek az által, hogy egy fejlődésre képes, nagy jövődjü népet csatolt hozzá. A viszony az állam és egyház között soha sem jutott el még a coordinatio stádiumába sem; szerették ugyan ezt a viszonyt az egyetértés és béke kedvéért kölcsönösen hangoztatni; de a történelmi fejlődés ennek a viszonyt tényleges tartalmat soha sem adott. Az *apostoli* királyi hatalom és legfőbb kegyuri jog szigoruan állt őrt az állami souverainitás határán s erélyesen utasított el minden illetéktelen beavatkozást, melyre pedig Róma felől kísérlet nem egyszer tétetett; de mindezek a kísérletek maradandó neheztelést nem támasztottak állam és egyház között s bátran elmondhatjuk, hogy finomabb érzékkel sehol sem kezelte az állam az egyház politikai kérdéseket, mint nálunk; dicséretére válik ez különben a hazai római kath. clerusnak is, mely — ha voltak is olykor-olykor rövid ideig tartó kivételes magatartások — nem feledte el, hogy ha az egyház egyetemes rendje a lelkiekben Rómára utalja is, mindig vannak kötelesegek, melyeket a *nemzeti* egyház és tápláló magyar állam kárára semmi körülmények között sem szabad elalkudnia.

A szoros kapcsolat, mely a róm. kath. egyház és a magyar állam között emennek születésével egyidejű, természetes következményül hozta magával azokat az előnyöket, melyeket az állam az egyháznak megadott s melyek a protestáns egyházak létrejöttével előjogokká váltak s a *teljes viszonyosság és egyenlőség* jelszava alatt folytatott egyházpolitika idején is sértetlenül fennállanak. Ilyen előjogai a róm. kath. egyháznak jelenben: az 1723. II. t. c. 7. §-a szerint az, hogy a király csak római katolikus lehet; a királylyá koronázás érvényéhez a róm. kath. egyház szertartása és a róm. kath. papság részvétele szükséges; a közhatóságokra a róm. kath. ünnepek megtartása kötelező s egyes egyházi ünnepeken a közhatóságok, mint ilyenek hivatalból kötelesek résztvenni. Viszont ezeknek az előjogoknak ellenértékéül az állam, illetve a király lényeges jogokat tartott fenn magának a róm. kath. egyházzal szemben. A „ius supremi patronatus“ az országos törvények egész sorozatában biztosítva I. László decretumától az 1791. XXIII. t. cikkig s a „placetum regium“ a szakadatlan alkotmányos gyakorlat által elvitázhatlanul kialakulva oly messzemenő befolyást biztosítanak az államnak, a mely a tulajdonképpeni autonómiát örökre lehetlenné teszi. S tekintve még ezeken kívül a „iura circa sacra“

többi alkat-elemeit legkevésbé sem irigyelheti egyházunk azokat az előjogokat, javadalmakat, melyeket az állam a szabadság árán a róm. kath. egyháznak adott; mert a mi életelemünk az evangéliumi szabadság vallásban, egyházban, hitben, szervezetben, intézményekben s ezen szabadsággal áll egyházunk létjogosultsága, avagy bukik. A mi egyházunknak szegénység és szabadság volt eddig az osztálya; szegénység a sorsa, szabadság a célja, s bizony, a mit a lelkiismereti szabadság eszményének szolgálatában tett, azért megérdemelné már az anyagilag jobb helyzetet.

Reformált egyházunk mindjárt keletkezésének hajnalán szemben találta magát a hatalmas uralkodó róm. kath. egyházzal s ennek révén az ezzel szoros kapcsolatot tartó állammal is s tekintve a terjeszkedésben négy század alatt elért eredményt, azt hiszem tartózkodás nélkül kimondhatjuk, hogy annak a két nagy hatalomnak ereje és sokszor gyűlölete, elseperte, kiirtotta volna egyházunkat, ha az isteni gondviselés az alkotmányos nemzeti szabadság sorsával nem kötötte volna össze egyházunk szabadságának sorsát; de így a két eszmény iránti lelkesedés összeadott erején az egyházi és világi karral támogatott ellenreformáció nem diadalmaskodhatott.

Egyházunk a hivatalos állam ellenére állván elő: azzal belső kapcsolatot nem is keresett, nem is talált; ugyszólván fegyverrel csikarta ki szabadság-jogát, melynek decretumait fegyveres kezek irták alá; nem csoda tehát, ha az óriási szolgálatokért, melyeket a szabad eszmék terjesztésének terén, a felvilágosodás intézményeivel templomaiban s iskoláiban az egyetemes nemzeti haladásnak tett, ellenértéket vajmi keveset kapott. Római kath. testvéreink irigylik tőlünk még azt az előnyt is a mit autonomiánk keretén belől a szabad mozgással élvezünk s ők úgy tartják, hogy mi „szabad egyház, szabad államban“ vagyunk. Derültebb óráinkban mi is hajlandók vagyunk ilyen hiedelemben ringatni magunkat; pedig, ha az érvényben levő országos törvények által nyitott vonásukból szadadságunk képét megrajzoljuk, felette fogyatékosnak találjuk azt. E fogyatékoság távolról sem volna veszedelmes, ha az állam egyházpolitikája a teljes és valóságos „viszonosság és egyenlőség“ elvi alapján állana: de ime azzal a különös jelenséggel találkozunk, hogy még a felekezetenküliség ultima ratiójáig elmenő lelkiismereti szabadság törvénybe igtatása után is van hivatalos, van uralkodó egyház előjogokkal a többi felett.

Lássuk az államhatalom befolyását a mi

egyházunkra. Egyházi törvényünk a 4. §-ban az egyházi autonomia kereteit megvonván egész jóbiszemüleg azt mondja, „épen maradván Ő Felségének a királynak az ország törvényeiben meghatározott legfőbb felügyeleti joga (ius supremæ inspectionis). Tehát az E. T. szerint az állam befolyása az egyház önkormányzatára a legfőbb felügyeleti jogban kimerül, az országos törvények azonban ennek a befolyásnak sokkal több ajtót nyitnak, sokkal tágabb teret jelölnek ki; valóban a Felség legalkotmányosabb gondolkozására vall, hogy „circa sacra“-féle jogai közül csupán ezt az egyet vétette fel az egyházi törvény szövegébe; a minek jelentősége különben csak annyi, hogy ő ez idő szerint országos törvényben biztosított jogai közül csak ezzel kíván élni; sőt mint a gyakorlat igazolja ezt is, csak mint fenntartott, de nem érvényesített jogot kívánja tekinteni. Tudva való, hogy az „ius supremæ inspectionis“ egyike azoknak a jogoknak, a melyeket az egyházjogi tudomány „iura circa sacra“ gyűjtőnév alatt foglal össze és mondhatni, hogy ebben a jogtársaságban a legméltóságosabb; mert az állami onnipotenciának és bizalmatlanságnak az egyházzal szemben ez a leggyöngédebb képviselője; az állami souverainitás ezt nem nélkülözheti s a modern államtan olyan tételét képezi, a mi legkevésbébb támadásnak volt és van kitéve a curialista egyházjogászok részéről. És ez természetes is; mert az államtól, mint legegységesebb jelentőségű közülettől a souverainitást elvitatni nem lehet; tehát ennek hatályosulását sem. Már pedig az állam bármennyire szabadelvű álláspontra helyezkedjék is, addig nem mehet el, hogy teljesen közönbös legyen előtte a hatály területén keletkező és ható bármely életnyilvánulás. A közönbösség és aktivitás között mint közép ut áll a főfelügyelet, mely fenntartott jog vagyis passiv marad mindaddig, míg valamely életnyilvánulás az állam célját nem károsítja. Az állam a felügyelet álláspontján nem tesz egyebet, mint mérlegel; az életnyilvánulásokat saját céljával egybeveti s csak akkor lép a fenntartás teréről az érvényesítés terére, ha káros szándékok és hatások tapasztalására jut. Vagyis a főfelügyelet az állam természetes joga, melyről saját lényegének megtagadása nélkül nem mondhat le és a melynek törvénybe igtatása éppen ezért épp oly felesleges, mint annak volna, hogy az államnak a létezéshez joga van. Az állam a főfelügyelet álláspontján úgy jelenik meg, mint mindent összefoglaló legfelsőbb hatalom, melyre a részek működése és összhangja az egyetemes cél tekintetéből nem lehet közönbös. Helyes és üdvös egyházpolitikát csakis ezen

az alapon lehet csinálni: a bölcsek mérséklet egyházpolitikája ez, mely a bizalmatlanság legkisebb fokát tartalmazza.

Egyházi törvényünk az idézett §-ban csak általánosságban utal az „ország törvényeire”. A legfőbb felügyeleti jog gyakorlására nézve az 1792. XXVI. t. c. 4 és 5 §-a az irányadó. A 4. §. azt mondja, hogy ő Felsege az őt megillető legfőbb felügyeleti hatalomnál fogva mind a két hitvallású evangélikusokat meg fogja ez után hallgatni és egyuttal gondoskodni fog, hogy ezen dologban (felsőség rendezése) az ő vallásuk elveihez alkalmazott rend állapíttassék meg, addig pedig rendeltetik stb.“ és itt jön egy ideiglenes intézkedés a kánonok alkotására és érvényére, erejére nézve; hogy ideiglenes, mutatja az „addig pedig” kifejezés. Ez a ideiglenesség 1791-től 1881-ig, tehát közel egy századig tartott. Az 5-ik §. az iskolaügyre vonatkozik a 4 §. hatályával. Mint alább látni fogjuk a legfőbb felügyeleti jog mind két §-ban átlépi a maga természetes fogalmi határát és a ius reformandi cavendi és placeti területére jut.

H.-Szoboszló, 1902. szept. 2.

Dr. Baltasár Desső

ev. ref. lelkész.

TANÜGY.

A tanárválasztásokról.

Az országos ev. ref. tanáregyesületi választmányának az egyetemes Konventhez az egyházi törvények revíziója tárgyában készített felterjesztése a tanári állások betöltésére nézve úgy kíván intézkedni, hogy a tanári állások vagy meghívás, vagy pályázat útján tölthetők be. Igaz, hogy a meghívás csak abban az esetben eszközölhető, ha a választásra jogosított testületnek legalább kétharmada egy egyben állapodik meg. Az indokolásban legfőbb érv az, hogy „kiváló tanerőknek meghívás útján való megnyerése minden intézetnek érdekében áll, ezen tanerők a pályázattól sokszor vonakodnak.” Az érvek közzé tartozik az is, hogy valamint a lelkészi állást lehet meghívás útján betölteni, úgy lehetségessé kell tenni a tanári állásnak meghívás útján való betöltését is.

Sietek megjegyezni, hogy ezt a „jogegyenlőség” elvéből kiinduló érvét sehogysem tudom érvnek elfogadni, mert a milyen eljárás helyes egyik állás betöltésénél, helytlen lehet az egy másik állásnál. Hogy valamelyik állás betöltésénél milyen eljárás a helyes, ez első sorban az illető állás természetétől függ.

Nem akarok most annak a bírálatába boesátkozni, hogy a lelkészi állásnak meghívás útján való betöltése helyes-e. Megmaradok tárgyam mellett és csak azt a kérdést vizsgálom, hogy a tanári állás betöltésénél helyes-e a meghívás.

A felterjesztésben csak egyetlen számbavehető érv van a meghívás mellett. Kiváló tanerők megnyerése az intézet érdekében van és a kiváló tanerő sok eset-

ben vonakodik a pályázatban résztvenni. Kérdem azonban, hogy a kiváló tanerő annyira páratlan-e, hogy ki van zárva annak a lehetősége, hogy az egész országban nem akadna más valaki, a ki legalább is vele egyenlő mértékben megfelelné.

A kiváló tanerőknek a pályázattól való vonakodása azonban igen sok esetben nagyon természetes. Az illető ugyanis az új állást nem tartja magára nézve előnyösebbnek régi állásánál, mert vagy a vele járó anyagi javadalmazás nem nagyobb, vagy nem lát az új állásban emelkedést és annak elfogadásával jogos ambíciója csorbát szenvedne. Meg vagyok győződve, hogy ha az illető az új állást magára nézve az említett okokból előnyösebbnek tartja: nem fog vonakodni a pályázatban való részvételtől, mert abban ugyan semmi megszégyenítő nincs, ha valaki nem választatik meg valamely diszes állásra. De ha valaki a „szégyen”-től minden áron biztosítani akarja magát, ezt is könnyen elérheti. Ha ugyanis az intéző körök annyira meg vannak győződve arról, hogy valamely tanerő megnyerése oly fontos: az intéző férfiak biztató felszólítása is elég garancia arra nézve, hogy „megszégyenítés” nem fog történni.

Vizsgáljuk azonban a kérdés másik oldalát. A tanári állásnak meghívás útján való betöltése folytán igen sok visszaélés keletkezik és pedig oly súlyos visszaélések, melyek mellett az Indokolásban említett „kiváló tanerők” esetleges elszalasztása egészen kicsinyes veszedelemmé törpül.

A meghívás legtöbb esetben azon tanerőknél fordul elő, kik helyettes tanári minőségben szolgáltak azon tanintézetnél, melyhez meg akarják őket hívni. Ez esetben a meghívás helyessége mellett szól az a tapasztalati tény, hogy a tanári oklevélben feltüntetett érdemjegyek sok esetben nem felelnek meg a tanár gyakorlati tanítóképességének, ellenben a már azon tanintézetnél működő tanárral szemben azon előnyös helyzetben van a fenntartótestület, hogy garanciái vannak a meghívandó tanárral szemben az iránt, hogy az illető gyakorlati tanítóképességgel is bír, mert szemük előtt működött és ebbeli képességeit be is bizonyította. Végül, mivel az illető társadalmi tekintetben is kifogástalannak bizonyult: előnyben részesítendő azon tanerő felett, kinek társadalmi magaviseletéről még fogalma sincs a fenntartó testületnek. Mindezek a mellett szólnak, hogy a valamely tanintézetnél helyettes tanári minőségben alkalmazott tanerőnek meghívás útján való ott marasztása nagyon helyes.

De még ebben az esetben is sok árnyoldala van a meghívásnak. Tapasztalatból beszélek és állítom, hogy az ugyanazon tanintézetnél működő és ott maradni kívánó tanárral szemben, a mikor a meghívásról (vagy nevezük ott marasztásnak) van szó: nagyon kényes helyzetben vannak első sorban tanártársai is, de a fenntartótestület tagjai is. Ugy, hogy még ha az ott maradni kívánó tanár ügyének pártolására fel nem kér is egyeseket: még abban az esetben is, ha csak súlyos kifogások nem emelhetők az illető ellen, ott marasztása bizonyosra vehető, pedig a pályázat kihirdetésével igen sok esetben jobb tanerőre lehetne szert tenni.

Arra is tudok esetet, hogy egy tanerőnek sem tanári munkájával, sem társadalmi magaviseletével nem volt megelégedve a fenntartótestület és mégis a mikor az ott marasztásról volt szó: az ügyesen kihasználta pártpolitikai fogásokkal szemben a fenntartó testület majdnem tehetetlen volt. Bizonyosan ott marasztották volna az illetőnek a „jó emberei”, ha csak az elnök-

ség arra a szerencsére fennforgó körülményre támaszkodva, hogy az illetőnek éppen semmiféle okmányai nem voltak mellékelve, az illetőt a pályázók közül nem törölte volna.

Az is megtörténik, hogy az ilyen tanerővel szemben, még ha bizonyos fogyatkozásai vannak is, az illetőnek szerencsétlen családi s egyéb körülményei kiméletelet parancsolnak. Már pedig az kétségtelen, hogy a fenttartótestületeknek nem az a hivatása, hogy kiméletelet és szájalmat gyakoroljon, hanem hogy a legalkalmasabb tanerőt szemelje ki intézete számára.

Sokszor megesik, hogy valamely helyettes tanár egy év alatt oly összeköttetéseket szerez a fenttartótestület kebelében, hogy meghívását keresztülviszi pusztán azért, mert „a társaságokban bevált és ott nélkülözhetetlen,” vagy tovább menve, bizonyos házassági tervek folytán ott marasztása egyes családok magánérdekévé vált.

A fentemlített visszaélések előfordulnak sok esetben olyan tanároknál is, a kik más tanintézetnél működtek, de összeköttetéseik révén keresztülviszik meghívásukat. Több fenttartótestületnek meg az az elve, hogy saját városának szülötte föltétlenül előnyben részesítendő a „jövvények” felett. Megjegyzem, hogy az utóbbi elv annak a szomorú tapasztalatnak a hatása alatt alakult ki, hogy a vidéki gymnásiumok tanárai állásukat csak átmenetnek tekintették valamely nagyobb intézethez, a hol eddig nagyobb javadalmak voltak. A vidéki gymnásiumok réme azonban az ugynevezett „tanárvándorlás” a fizetések rendezése folytán, Istennek hála, már nagyjában megszűnt.

Más intézet meg első sorban saját volt növendékeit alkalmazza különös előszeretettel.

Talán egy esetben még indokolható volna tanári állásnak meghívás útján való betöltése, nevezetesen akkor, ha olyan tanerőről van szó, a ki már rendes tanárképpen volt alkalmazva más tanintézetnél. Az ilyeneknél a meghívás kisebb veszedelemmel járna, mert már napjainkban, a mikor a tanári fizetések mindenütt egyenlők: a rendes tanárt más tanintézethez a legtöbb esetben a jogos ambíció vezeti, bár a családi érdekek ezeknél is sokszor szerepelnek.

Szomorú jelenség bizonyára az is, hogy a tanári állások betöltésénél a képesítés fokának igen sok esetben nincs meg a kellő nyomatéka, több fenttartótestület kebelében sógorsági, komasági viszonyok és házassági ígéretek irányítják a választást. Másutt meg pártpolitikai álláspont szerint bírálják a pályázókat. Sok helyen meg, mielőtt a pályázat eredményét tudnák, a választók közül többen előre lekötik a szavukat egyik másik alázatosan kérő pályázónak. Más helyen meg csak azért írják ki a pályázatot, hogy a formáságnak eleget tegyenek, de tulajdonképpen már előre tudják, hogy kit fognak megválasztani. Arra is tudok esetet, hogy egy még csak egy évet hallgatott és alapvizsgálatlaltal sem bíró, papi pályát végzett tanárjelöltet a presbyteriumnak egyenként felkért tagjai erővel rendes tanárnak akartak megválasztani és csak a fenttartótestület elnökének ama kijelentésétől hökkentek meg és állottak el követelésöktől, hogy a választást meg fogja felebbezni.

A tanárválasztások körüli visszaélések meggátlására a Sárospataki Lapok f. évi 33-ik számában egyik cikkirő ajálja annak a törvénybe iktatását, hogy „az ev. ref. tanítóknak és tanároknak éppen úgy, mint a lelkészeknek önmagukat ajánlgatni s bármiféle ígéretekkel szavazatokat szerezni nem szabad. A ki ezt teszi, a pályázók sorából kizáratik.”

Ez a terv is helyes, de magában véve még nem elég. Oda kell hatni, hogy a tanárválasztásnál érvényt szerezzünk az oklevélnek és az ezt kiegészítő gyakorlati jártasságnak is. Ezt pedig elérhetjük, ha fenti indítványt kiegészítjük a következő két intézkedéssel:

1. A tanári állások, a meghívás kizárásával, föltétlenül mindig pályázat útján töltendők be.

2. A pályázat eredménye és a pályázók nevei azoknak képesítési fokával évenként az egyházkerületi közgyűlés elibe terjesztendők utólagos tudomásul vétel végett.

Barcsa János.
képezdei tanár.

KÖZÉLETÜNK.

Urvacsora és halotti szentség.

Szokásban van, jó tapasztalatom szerint — csak vegyes vallásu helyeken, hogy hiveink a betegágyban részesülni kívánnak az Urvacsorában *rendkívüli időkben is*, azaz olyankor is, mikor a gyülekezetben nincs urvacsorás alkalom. Látják hiveink, hogy viszi a plébános az ő betegeihez a *hallotti szentséget* bármikor s e nyomon a ref. beteg, de többnyire inkább annak környezete is kívánja, hogy lelkésze adja föl neki az urvacsorát bármikor.

A zsinati törvények keletkezte előtt kétféle eljárás volt szokásban e tekintetben, miként azt közvetlen tapasztalásból s az Agendákból is tudjuk. Némelyek csupán a gyülekezeti urvacsorálás napjain, mások bármely napon is kiszolgáltatták a betegeknek az urvacsorát. Zsinataink egyöntetűséget akarván e részben, a lelkész kötelességeinek elsorolásánál megemlíti ezt is a 118-ik §-ban. Ámde egyházi törvényeink e cikkelye is azon szerencsétlen pontok közé tartozik, melyeknek pythiai oráculum-szerű nyilatkozataiból kiki azt magyarázhatja ki, a mi neki tetszik. Mert kimondja ugyan világosan a fölvét, hogy t. i. „a *sákramentumok rendszerint a nyilvános istentisztelet alkalmával, a gyülekezet jelenlétében szolgáltatandók ki*”, de az urvacsorára vonatkozó eme záradék: „*betegségben lévő egyháztagoknak magánházaknál is kiszolgáltató*”, homályban hagyja az embert éppen a legfontosabb s kétséges dologra t. i. az időre nézve. Mert nem mondja ki, hogy *mikor* szolgáltatandó ki a betegeknek az urvacsora: *akkor e, mikor a gyülekezetben és urvacsorai alkalom van, vagy bármikor?* Ezt döntse el kinek-kinek logikai, dogmatikai, vagy humanitási nézőpontja, avagy mindezek ellenére a helyi szokás.

A jövő zsinat vegye e cikket is revisió alá s formulázza ezt határozottan, minden kétséget kizáró világossággal, hogy ellenkező eljárások s esetleg kollíziók ne származzanak.

Addig is sokan megütköznek még e köben! És nem fölösleges kérdéssé tenni, hogy *vajjon hittani szempontból helyes és megengedhető-e az urvacsorának betegek részére bármely időben kiszolgáltatása?*

Humanitási szempont szinte kényszeríti a lelkészt, hogy, amitől a szegény szenvedő beteg lelki enyhületet vár: adjuk meg, szolgáltatassuk ki neki az urvacsorát bármely napon. Ámde a humanitást, a szív szavát követve, sok egyebet meg kellene tennünk, amiket vagy

maga a beteg, vagy környezete megóhajt; de az ész s az általa rendszerbe öntött törvény meg nem enged.

Történt, hogy a gyászoló család a temetés évfordulóján requiemet kívánt a ref. lelkésszel tartatni, templomba harangozással, egyházi beszéddel. Történt, hogy a ref. temetőnek halottak napján kivilágítása ellen tiltakozó lelkész insultusoknak lón kiteve. Történt, hogy a koporsók koszorúinak a templomban emlékül elhelyezését kénytelen volt a lelkész, a befolyásos család iránti tekintetből, eltérni. Történt, hogy a gyöngének, betegnek látszó kised nyomban való megkeresztelését sürgették, nehogy — u. m. — kereszttség nélkül haljon meg s elkarhozzék. És történik, még többször, hogy az urvacsorát kívánja a beteg bármely napon, sőt éppen *éjjel* . . . Mindez a humanitás, a szív dolga, mint általában maga a vallás. És mindezekben, a szív szavára hallgatva, engednem kell; beteg hívemnek, ha kívántatik, éjnek ivadán is föl kell adnom az urvacsoráját. Még a logikai következetesség is ezt kívánja. Mert ha A-t mondtam, azaz: nappal bármikor is elmentem, B-t is kell mondanom, vagyis *mennem kell minden időpontban*.

Ámde a vallást, külső nyilvánulásában az ész s az általa alkotott hittan korlátozza. A *Helvét hitvallás*, melyre a ref. lelkész esküt tesz, a *halotti szentség*, az *utolsó kenet* dogmáját elveti. És mikor egyházi törvényeink 118-ik §-a azt rendeli, hogy a betegnek az urvacsorát kiszolgáltassam, de az erre alkalmas időpontot meg nem határozza: akaratlanul is nem csak kényszerít-e közülünk sokakat, hogy a pápista utolsó kenet s halotti szentség dogmájának csúáljunk hívőket? Ez nem lehet misszió!

Fordítsák annakokáért a zsinat leendő atyái figyelmüket e kényes pontra is és szögezzék e kérdést teljes szabatos világossággal. Addig is, kérem, sziveskedjék nt. szerkesztő ur, tapasztalatainak gazdag tárházából felvilágosítást adni, a köz érdekében, ama kérdést illetőleg: *helyes s megengedhető-e, hittani szempontból az urvacsorának betegek részére bármely időben kiszolgálása?* És közölni, hogy azon a vidéken s ott a metropolisban, azután a külföldi ref. hitronoknál mily eljárás van szokásban? Hadd okuljunk.

Részemről azt tartom helyes eljárásnak, ha a lelkész, mikor hívják, elmegy a beteghez s, ha a gyülekezetben urvacsora-osztási alkalom volt, kiszolgáltatja neki s családtagjainak az urvacsorát. Ha pedig nincs urvacsora osztás napja a gyülekezetben, akkor az urvacsorát ne szolgáltatassa ki, hanem egyébként nyújtson lelki enyhületet s imádkozzék a beteggel s családjával.

Igmánd, 1902. augusztus 26.

Szentkúti Károly,
ref. lelkész.

Az 1896-ik év derekán a „Debreczeni Prot. Lap” hasábjain egy terjedelmes cikksorozatam jelent volt meg ily címen: *„Régi hangok s egy kis őrdögűzés tömjénfüst nélkül.”* Ez a tanulmányom később, de még ugyanazon év folyamán külön önálló füzetben is megjelent. Debreczenben a „Csokonai nyomda és kiadó részvénytársaságnál”. A felvetett kérdés dogmatikai jelentőségét e füzetben a 12—20. oldalakon részletesen kifejtettem. Miután mást ma sem mondhatok, mint akkor mondtam 's ismétlésekbe éppen e lap hasábjain nem bocsátkozhatom, — szabad legyen cikkirót e forráshoz utasítani. Általánosan azonban 's cikkiró megnyugtatóására annyit röviden itt is kijelentek, hogy né-

zete helyes 's a törvényt ilyen szellemben kell majd praecizirozni. Szerk.

Prozelitákat fogdosó főszolgabíró.

Az „Ébresztő” című, népies irányu egyházi hetilap egyik közelebbi száma megdöbbentő adatot szolgáltatott az unitarizmus történetéhez a magyar alföldön. Arról van röviden szó, hogy egy református lelkész fia, *Csánky Jenő* szeghalmi főszolgabíró, a budapesti és hódmező-vásárhelyi unitárius lelkészeket, kik *„hódító istenítisztelet tartása végett”* rándultak le Füzes-Gyarmatra egyik ottani vendéglőben „lelkés pohárköszöntőben üdvözölte”. A zavarosban halászni szerető unitárius papokat pedig a vasuti állomáson *Fejér László* főjegyző fogadta; bizonyára a főszolgabíró rendelkezésére.

Előttünk áll teljes világitásban egy főszolgabíró, akinek édes apja Füzes-Gyarmatnak nem régen köztiszteletben álló lelkésze volt. És ez a közigazgatási közeg most miért miért nem? — segít ott megbontani az egyház egységét és kárörömmel hajtja az unitarizmus malmára a zavaros vizet! Ki fogja ezt nekünk megmagyarázni?

Sajnos, hogy nem lehetünk abban a helyzetben, hogy Csánky Jenő főszolgabíró ellen a megtorló intézkedést a hatóságnál megtehezzük. De felhívjuk a református közönség figyelmét e szomorúan sajnálatos esetre és a közvélemény jogosult ítélő-széke elé állítjuk a történeteket. Talán felesleges is mondanunk, hogy Tóth József körös ladányi lelkész urat olyan embernek ismerjük e vidéken, aki valótlanúságot nem fog világgá dobni derék lapjában.

Sárréti.

A füzes-gyarmati unitárius mozgalmakról a nyár folyamán falusi magányomban én is sokat olvastam. Figyelemmel kísértem az egész aktiót s fájdalmas megbotránkozással vettem tudomásul nem azt, hogy egy ref. vallású főszolgabíró egy unitárius banquetten résztvevett s ott tőszót is mondott — mert hiszen ezt még könnyű kimagyarázni nálunk, hol a bérmauton járó róm. kath. püspök tiszteletére rendezett ünnepi ebédem nem éppen ritkaság látni református papokat és prezbitereket is; hanem fájdalmas megbotránkozással láttam igenis azt, hogy lehet vallást változtatni, lehet hithagyóvá lenni olyan okon is, mint a minő ok Füzes-Gyarmat különben értelmes, sőt előkelő polgárait e végzetes lépés megtevésére csábította. Ezek a tiszteletreméltó s általam ma is becsült, sőt szeretett emberek ugyanis más lelkészt óhajtottak, mint a kinek neve a választási urnából győzelmesen került ki. Ekkor a választás ellen panaszt adtak be; de a bíróság a választást megerősítette s erre következett a füzes-gyarmati unitárius szervezkedés! De hát én Istenem! Vajjon csak a pap kedvéért vagyunk mi reformátusok s, ha a választási küzdelmekben kisebbségben maradtunk, ebből hitehagyásnak kell következni!? Tévelyegvén tévelyegtek szeretett testvéreim! S felvilágosítástokra csak annyit mondom, hogy ilyen okon már nekem is rég hithagyónak kellett volna lennem. De az én tiszta református ítem, nem a lelkész íletén, hanem a Krisztus evangéliumán sarkallik s meg nem inog soha semmi körülmények között. Különben is, ha választásról, vagy éppen peres ügyekről van szó, az csak természetes, hogy az egyik félnek mindig vesztenie kell. Már most hova vezetne az, ha a vesztes fél ilyenkor mindig hit-

hagyóvá lenne!? A Krisztus magáért akar Ur lenni, nem embereknek kedvéért s soha egy pillanatra sem voltak igaz keresztyének azok, kik haszontalan okokért készek hozzá hűtlenné lenni. . . Egyébiránt ez a füzes-gyarmati eset egygyel több ok az a felett való gondolkozásra, hogy vajjon meghagyjuk-e a lelkészválasztás jogát továbbra is a gyülekezeti tagok birtokában, vagy pedig reformáljuk alkotmányunkat e ponton és az ősz kálvinizmus igaz szellemében!? Szerk.

IRODALOM.

A jogi szakoktatás és államvizsgálati rendszer reformja. Irta dr. Bartha Béla képesített egyetemi magán akadémiai jogtanár. Szerző sajátja. Ára 1 korona, nyomtatott Hoffman és Kronovitz könyvnyomdájában. Ez alatt a cím alatt jelent meg külön füzetben is a dr. Bartha Béla gondos tanulmányra s melleg egyszerűen valló dolgozata 49 oldalra menő terjedelemmel. A szerzőnek ez a műve immár a harmadik, mely jogi szakoktatásunk nagy fontosságú kérdésével foglalkozik. A kezünk alatt álló munka az ügy történeti fejlődésének az előszó után következő ismertetése után még két főcímet vesz fel u. m. *jogi szakoktatásunk bajai* és *a miniszter reform. terveit*. Mindenik 6—6 alpont alatt foglalkozik a kérdéssel. Ajánljuk megszerzését s elolvasását nemcsak a szakférfiaknak, hanem minden művelt tanügybarátnak.

Valláserkölcsi elbeszélések czime alatt Szentmiklóssy József rákócifalvai lelkész 31 oldalos füzetkét adott közre, melyben öt rövid előadásban tanulságos dolgokat, sikerült népies alakban olvashatunk. A füzet tiszteletpéldányképpen küldetett szét, de az önkéntes könyöradomány a rákócifalvai templomépítési alapra fordítatik. Népünk kezében tanulságos olvasmányt képez.

Vettük a Telegdi K. Lajos utóda Eperjesy István könyvkiadó könyv-, papir- és iskolai tanszerek kereskedésének 1902—1903. iskolai évre szóló árjegyzékét, melyben az egyházkerületi közgyűlés 1900. évi 25. sz. a. kelt végzésére hivatkozva, ismételten felhivatnak az egyházkerület egyházközségeinek lelkészei, presbyteriumai, iskolaszékei stb. hogy tekintettel amaz előnyökre, melyeket ez a könyvkereskedés úgy különösen az énekeskönyvek mint általában egyéb prot. egyházi irodalmi termékek elárúsítása körül a nagyközönség számára biztosít: énekeskönyvi s egyéb bármely tankönyvi szükségleteik kielégítése végett e céghez forduljanak. Az énekeskönyvek nemcsak itt szerezhetők be a legkedvezményesebb áron, hanem az itt eszközölt bevásárlás hozzájárul ahoz, hogy egy év. ref. főiskolai akadémiai tanszék évi javadalmazását hova-tovább jobban biztosítva legyen. Ugyanebben az árjegyzékben van felhiva a figyelem az ugynevezett „Protestáns egyháztörténelmi irkák“-ra, melyekből eddig 8 változat jelent meg. Az irkák jó író papíron eszinosan vonalozva izlésel vannak kiállítva, s eddigelé nagyrészt a protestáns püspökök arcképét hozzák, megfelelő életrajzzal. 100 darab irka ára 1 k. 20 fillér, olyan olcsóság, melyhez hasonlóval alig találkozunk. Darabonként 2 fillér az ára. Ajánljuk ezeknek az irkáknak a népiszkolai szükségletekre való tömeges megszerzését, melyeknek értékét a táblára nyomott vallásos tartalmu közlemények (bibliai idé-

zetek, különféle alkalmakra szóló imák) nagyban emelik. Mindenesetre hivatva vannak arra, hogy népiszkolai növendékeink egyedül ezeket az irkákat használják iskolai célokra.

A „Magyar Könyvtár“ most megjelent juniusi sorozata újra több értékes füzetel gazdagította ezt a Radó Antal szerkesztette kiváló gyűjteményt. A 291. szám Jókai Mór: Petőfi Sándorról című füzet. Nagy gonddal vannak benne összegyűjtve Jókainak Petőfi Sándorról írott visszaemlékezései, a melyek eddig csak ujságokban elszórva jelentek meg az ötvenes évek eleje óta, s a melyek most így egy füzetben kétségtelesenül nemcsak mint olvasmányok felette érdekesek, hanem egyuttal egy új Petőfi-biográfiának legfőbb forrásmunkáját fogják képezni. A füzetet Várdai Béla állította össze nagy gonddal, ő látta el jegyzetekkel, s a füzethez igen szép bevezetést is irt a Jókai és Petőfi közti viszonyról. A 292. szám Igotus: Változatok a G-huron címmel a modern magyar irodalomnak egyik legértékesebb művelőjét mutatja be. Igotusnak néhány, a legszebb prózában irt költeményét közli összegyűjtve, a melyekben a kiváló író mély filozofikus egyénisége és stílusművészete igen nagy mértékben érvényre jut. A 288—289. számú kettős füzet a Magyar Könyvtár új magyar Shakspearejét gazdagítja a Romeo és Julia kiváló új fordításával, a melyet Telekes Béla, a jeles poéta készített a legújabb szövegkritika felhasználásával. Az új fordításnak különösen lyrai részletei, a melyekkel a Romeo és Julia telve van, gyöngyei műfordítói irodalmunknak. A Magyar Könyvtár egy-egy száma 30 fillér. Ugy egyes füzetek, valamint a gyűjtemény eddig megjelent összes füzetei megrendelhetők egyszerre részletfizetésre is a kiadó cégnél, a Lampel-Wodianer-féle udv. könyvkereskedésben, VI. Andrassy-ut 21. szám.

A „Magyar Könyvtár“ most megjelent júliusi sorozata újra több nagyértékű, érdekes füzetel gyarapította ezt a Radó Antal szerkesztette kiváló gyűjteményes vállalatot. A 296. szám Szomaházy Istvánnak, a kiváló novellistának több szép elbeszélését közli egybegyűjtve, köztük néhány pompás dialogizált jelenetet. A füzet hű tükre a jeles elbeszélő minden megkapó tulajdonságának, színes nyelvének, eleven, fordulatos meseszövéseinek, szívhez szóló, mosolygó életbölcséletének. A 295. szám az orosz elbeszélőirodalom egyik nagymesterének, Turgenyev Sz. Ivánnak egyik legszebb hosszabb elbeszélését közli Szabó Endre jeles fordításában. Az elbeszélés címe: Csöndes vidékiek. Remek színekkel festi az orosz vidéki intelligencia egyhangu életét, s egyben megmutatja, hogy az egyhangúság kérge alatt a vidéken is örök tüzzel lobognak az ősi emberi szenvedélyek. A 293—294. szám a Magyar Könyvtár Vergiliusát folytatja. Az Aeneis 6—10. énekét közli Baróti Szabó Dávid fordításában, a melyet Radó Antal javított és tett teljesen élvezhetővé a modern olvasó részére, úgy hogy ez az új kiadás ez idő szerint legolvashatóbb és legpoétikusabb Aeneis fordításunk. Az Aeneis 1—5. éneke a 236—237. számban jelent meg, s a befejező két ének Tóth Rezső jegyzeteivel és részletes név- és helymutatóval legközelebb fog megjelenni. A Magyar Könyvtár egy-egy száma 30 fillér. A gyűjtemény eddig megjelent számai egyenként vagy egyszerre is — csekély részletfizetésre — megrendelhetők a kiadó cégnél, a Lampel R. (Wodianer F. és Fiai)-féle cs. és kir. udvari könyvkereskedésben, Andrassy-ut 21. sz. a.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A főiskola megnyitása.** Dr. Kérészy Zoltán akadémiai igazgató most küldte szét a meghívót a debreceni ev. ref. főiskola összes tanszakainak megnyitó ünnepére. A megnyitó ünnep szeptember hónap 9-én délelőtt 9 órakor lesz. Előzetesen gyülekezés délelőtt fél 9 órakor a kis tanácsteremben (új épület I. emelet); 9 órakor ünnepélyes istentisztelet a városi nagytemplomban, melyen imádkozni fog Csiky Lajos főiskolai lelkész. Istentisztelet után a kis tanácsteremben az akad. igazgató üdvözlö a főiskolai hatóságokat és képviselőket, majd a díszteremben dr. Kérészy Zoltán 1902—1903. tanévi akad. igazgató fogja székfoglalóját megtartani.

— **A debreceni lelkészválasztás.** Augusztus hó 30-án történt meg. — Az egyházmegye részéről a választást Szele György és Nagy Ferenc vezették s az eredmény, — röviden egybefoglalva, — ez: Jánossy Zoltánra esett 770; dr. Baltazár Dezsőre 296; Illyés Endrere 169; Diószegi Mihályra 149; Marjai Péterre 102; Szilágyi Imrere 2; Tóth József 1 szavazat. Nyolc szavazó lap üres volt, 3 pedig szabálytalanok találtak. Miután tehát összesen 1489 szavazat érkezett be s ebből Jánossy Zoltán 770-et kapott, a küzdelem már az első szavazással eldőlt s Jánossy Zoltán 51 általános szavazattöbbséggel debreceni lelkésznek megválasztott. Általában véve a választás simán folyt le s panaszra e tekintetben ok alig lehet. Feltűnő azonban, hogy a több mint 50,000 lelket számláló debreceni fényes egyházban a szavazati joggal bíró egyháztagok összes száma csak 3842 volt! Ez oly kevés, hogy méltán gondolkodásba ejti az embert. S ehez járul az, hogy a szavazati joggal bíró egyháztagok közül is csak 1489-en éltek szavazati jogukkal! A debreceni egyház egyik lelkészi állomásának a betöltése bizony nagyobb érdeklődésre tarthatott volna igényt s csak sajnálni lehet, hogy egyházi közéletünk annyira elernyed, hogy elevenebb hullámmásba még egy ilyen nagyfontosságú aktusnál sem jön. Különben mi Jánossy Zoltán megválasztásának csak örülni tudunk. Tehetséges, tettvágyó, képzett és a maga lábán állani tudó embernek ismerjük őt, ki sokra van hivatva s a kitől sokat várunk. Munkateret nyert, — olyat, mely erejéhez és becsvágyához méltó. Ragadja meg az eke szarvát s fogjon dologhoz. Minden jók hozsánnája fogja kísérni a nemes munkában s Isten lesz s legyen is vele. Üdvözljük őt. Még csak azt jegyezzük meg hirasunk berekesztésé-ként, hogy e választásnál egy örvendetes jelenségnek is voltunk tanui. Az állampolitika nem dominált feltétlenül! Kalapot emelünk itt különösen azon férfiu előtt, ki, noha a legközelebbi országos képviselőválasztás alkalmával egyik helybeli politikai pártnak jelöltje volt, most mikor lelkészt kellett választani, férfias nyíltsággal olyan férfiu mellett foglalt állást, kiről jól tudta, hogy politikai tekintetben vele nem egy táborhoz tartozik. Több ilyen embert a mi egyházunknak s akkor nemsokára majd csak talpunkra állunk. A milyen szívből kívánjuk ezt, éppen oly igazán sajnálnók, ha e derék férfiu magatartásának bármi formában utókövetkezménye lenne. Szép volt tőle, hogy az ekklezsiában nem politizált. De most már aztán nyugodjék meg ő is. Pártja kisebbségben maradt, de ne legyen ez ok semmi további hirlapi polemiára. Mi úgy ismerjük Jánossy Zoltánt, hogy bár politikai elveihez min-

denha hü marad, ő egyházi és vallásos ügyekben soha sem fog politikai jelszavak után indulni. Az ilyen emberrel V. L. karöltve haladhat. Ugy legyen! Ezt egyházi életünk békés fejlődése érdekében kérjük és óhajtjuk.

— **Zsinati előkészületek.** Az ev. ref. egyetemes konvent, mint zsinatelőkészítő bizottság, lelkészválasztási albizottsága, melynek elnökeül a konvent az időközben elhunyt Szabó János békés-bánsági esperest jelölte volt ki, a konventi elnökség felhívására augusztus hó 26 és 27-én Budapesten ülést tartott, melyen Baksay Sándor, Szilády Áron, Dávidházi János, Meczner Béla, Csorba Ede és Sass Béla (ez utóbbi mint előadó) albizottsági tagok vettek részt. A tanácskozá-sokat mint ideiglenes elnök Baksay Sándor vezette. Letárgyalták a 182—237. §-okat, melyeket a missioi lelkészek alkalmazásáról szóló szakasszal meg kívánnak toldani; míg a helyettes és segédlelkészek alkalmazásáról és elhelyezéséről rendelkező szakaszt azzal a észrevétellel mutatják be, hogy ez vagy ide vagy a² alkotmányi részbe volna beillesztendő a konvent által² Az özvegyi és kegyeleti évnek a tiszántuli és dunántul-kerületek által sürgetett egységes szabályozását a többi ség megvalósíthatónak nem találván, egyszerűen fen-tartandónak véli a 237. §-t. Ugy, hogy Sass Béla alb-izottsági előadónak a törvényben leendő egysége-rendezésről szóló javaslata, mely voltaképpen a tiszán-tuli álláspontot akarja érvényre emelni, mint az ő kü-lönlvéléme nye fog a konvent elébe kerülni. Az egyhá-zak osztályozására és lelkészek minősítésére vonatkozó szakaszokat a többség a szabad választás elve alap-ján törölte s a választásnál csak annyi korlátot állit fel, hogy a segédlelkész még az oklevél megszerzése után, ha elégséges osztályzatú két, ha jeles vagy jó osztályzatú egy évet köteles szolgálni. A horvát-szlavon területeken fekvő egyházak lelkészi állomásainak fize-tési kiegészítése a bizottság összhangzó véleménye sze-rint, a közalap terhére folyósítandó. Az albizottsági előadó különvéleménye úgy az egyházak osztályozását (1-ső osztálynak 3000 kor. javadalmon felül, 2-od osztálynak 1600—3000 kor., 3-ad osztálynak 1600 kor. javadalommal) mint a lelkészek minősítését fentartja, de a jelenlegi törvény kereteinek jelentékeny tágításá-val (III. osztályu minősítés maga a lelkészi oklevél; II. osztályu egyházba a jeles rendes vagy segédlelké-szek két, a jók három, az elégségesek négy, I. osztá-lyu egyházba a jelesek hat, a jók hét, az elégségesek nyolc évi szolgálat után pályázhatnak, a mely évek egyike külföldön is tölthető volna theologiai tudoná-nyok hallgatásával s a 187. §. utolsó kikezdésének ren-delkezése is érvényben maradna). Ezenkívül az albizott-ság lényegesebb módosításai a következők: a püspöki hivatalok által a lelkészekről és segédlelkészekről veze-tendő nyilvántartási könyvet (lásd a Zsigmond Sándor által közzétett „összefoglaló jelentés a zsinat tárgyai-ról“ című füzet 38-ik lapját), melyet a tiszántuli kerü-let a 188. §. helyett indítványozott, az albizottság szükségesnek tartja. 2. A meghívás a presbytérium kezdeményezésére az egyházmegyei küldöttség elnökle-te alatt a jelenlevő választók $\frac{2}{3}$ részének szavazatával volna eszközözlendő. 3. A helyettes-lelkész is választható volna. 4. A 195. §-ban említett és sok zavart okozott egy hónap helyére a szószékből való kihirdetéstől szá-mítandó 14 nap lépne záros határidő gyanánt. 5. A 235. §. első kikezdése megtoldatnék azzal, hogy kide-rülés esetén minden visszaélés hivatalból üldözendő a törvény által megállapított elévülési határidő végpont-jáig. A helyettes lelkészek kinevezésének jogát a több-

ség a püspök, a kisebbség az esperes kezébe akarja letenni. A segédlelkészek elhelyezését maga az egyházkerületi közgyűlés gyakorolná az összes esperesekből alakítandó állandó bizottság javaslatára, időközileg pedig, lehetőleg ugyanazon bizottság meghallgatásával, a püspök.

— **Biró Lajos levele lapunk felelős szerkesztőjéhez, Erőss Lajoshoz.** Lapunk felelős szerkesztője a „Debr. Prot. Lap“ f. évi 5-ik számában megemlékezett volt Biró Lajosról, az immár világhírű tudós és felfedező debreceni theologus-koráról. E megemlékezésre reflektálva, írja most hozzá Biró a következő érdekes levelet:

Budapest, 1902. szept. 3.

Kedves Barátom!

Szives baráti szeretettől sugalmazott megemlékezésedet meghatottan olvastam s hálás köszönetet mondok érte. Bizony, útink nagyon különböző irányban vezettek bennünket; én belőlem nem lett pap; de utjaink céljánál mégis találkozunk, mert az igazságot és szeretetet nemcsak a szószékből lehet hirdetni és gyakorolni, te hirdeted azt az isteni kijelentés alapjáról, én, a nagy természet titkait keresve, melyet ugyanaz a mindenható szellem oltott szíveinkbe.* Büszke vagyok rá, hogy a debreceni ősi kollegium falai közt kapta lelkem a határozott irányt s annak a jótéteményei tették lehetővé nekem is, mint sok más szé.énységgel küzdő fiúnak, hogy abban megmaradjak.

Szinte nem is merek kérdezősködni tőled régi kedves barátaink és nemes szívű pártfogóim s jótévedőim felől, mert bizonyára azok között is erősen dolgozott a jó és balsors hatalmas keze. De lelkemből örvideni fogok, ha alkalmam lesz feljuttatni a régi szeretetet és barátságot mindenkivel, a ki szívesen emlékezik vissza reám. Légy kegyes első sorban tudósítani az Ungváry-család felől, a kik talán még nem felejtették el egészen „Lajos urat“ a ki legnehezebb napjaiban szeretetüket oly teljes mértékben élvezte.

Most még nem is gondolok a legközelebbi jövőre, csak a kedves haza viszontlátása és régi emlékeim feljuttatásának örvidenek. Most még csak ünnepek, hálaadó ünnepet Istennek, mert hiszen az ő különös kegyelme az, hogy haza visszavezérelt. Azután elkezdődik a munka hétköznapja, hogy azt a még most csak holt kincset, mely, külföldi hozzáértők szerint is, nemzeti intézeteink diszét képezi, s melyért a köz-elismerés érdememen felül megjutalmazott, a magyar szellem hasznára és dicsőségére értékesítsük. Bizony nem egyedül, mert ahhoz az én tehetségem gyenge, hanem annak a számos kitűnő magyar természetvizsgálónak a segítségével, kik engem is neveltek s feltűnés nélkül, de hangyaszorgalommal dolgoznak nemzeti szellemünk biztos javára.

Add át szives üdvözlömet mindazoknak, kik jó emlékezetükben tartanak s téged, kedves régi jó barátomat, szíveből köszöntve maradtam igaz szeretettel

Biró Lajos.

Ehez kiegészítésül még csak azt teszem közzé, hogy Biró Lajos egy lapunk felelős szerkesztőjéhez intézett újabb magán levelében örömmel ígerte meg, hogy az ősz, vagy tél folyamán eljön Debrecenbe s itt

* Ime az igazi nagy természettudós Istenről való tanúbizonyossága!
Szerk.

utazási jegyzékeiből felolvasást fog tartani a debrecenieknek a *debreceni egyetem javára*. „Ezzel is alkalmat akarok szerezni — írja — elismerésére végtelen hálámnak szeretett magyar ref. egyházunk iránt, melynek Zilahon, Debrecenben és Budapesten levő egyházai szellemileg és anyagilag tápláltak és neveltek. A gyermek haládatossága az az édes anya iránt a mit érez; nem csupán kötelesség, hanem a testben és lélekben összetartozás édes tudása.“ Azt hiszem e hírrel a legnagyobb és legigazibb örömet szerzem meg a jó debreceni művelt közönségnek.
Szerk.

— **A hódmezővásárhelyi ev. ref. egyház f. é. szept. 23. és 24. napján a M. P. I. Társaságot fogja vendégül fogadni, melyre az előkészületek folyamatban vannak.** Vendégül várhatók ez alkalommal a két prot. egyház püspökei és főgondnokai, illetőleg felügyelői, a kikhez az egyház külön meghívókat küldött. A társaság világi elnöke nmélt. Hegedűs Sándor volt miniszter ur már bejelentette jövetelét. E méltóságok mellé segédkezésre a főgymnasiumok arra alkalmas ref. és ev. ág. tanuló ifjai fognak alkalmaztatni. A bevonulást a vasutól diszbandérium fogja vezetni, melyet az új- és ó-templomtéren iskolás gyermekeink nemzeti lobogók alatt felállítva üdvözölnek. Az elnökséget a vasutnál a város nevében a polgármester, az egyházak nevében az ág. ev. lelkész bent az ó-templom előtt pedig presbyteriuma élén Szeremlei Sámuel lelkész elnök fogja üdvözölni, míg az elnöksége alatt szintén kivonuló nőegylet részéről egy-egy diszesokor kíséretében veendik az elnökök e jótékonykodó lelkek kedves üdvözlötét. Az egyház, a gyűlésező Társaság érdekében, annak minden pártfogó, alapító, rendes és pártoló tagjához még július hóban elküldötte előzetes értesítését, felkérve a tagokat a jelentkezésre aug. 25-ig, most újabban egyházmegyéje lelkészeihez és külön saját presbytereihez s intelligens tagjaihoz intézett felhívást. Az utóbbi felhívóból közöljük e pár sort: „E társasági gyűlés főcélja evang. szellem élesztése, tetterős, igaz egyházaság fejlesztése s a vallásunk áldásainak életre hívása a közönsös lelkek között is. Korunk különösségei határozatosan serkentenek bennünket és evang. sz. vallásunk érdeke követeli tőlünk, hogy Krisztus zászlaja alatt összetartsunk s ez összetartás által erkölcsi sulyunkat kifejtsük, hithűségünket megbizonyítsuk.“ Nem mulasztjuk el az itt megjelölt cél érdekében felkérni e sorok olvasóit, hogy M. P. I. Társaságunk iránt a magok körében érdeklődést kelteni sziveskedjenek annak tagjaivá lenni és tagokul másokat is megnyerni buzgólkodjunk! . . . E soroknak átvételére a többi ev. ág. ref. egyházi lapokat tisztelettel felkérjük.

— **Derült alkony.** Egyszerűségében lélekemelő ünnepélynek volt szemtanuja f. hó 24-én a Bihar-megyében lévő M. Sass község. Ugyanis azon alkalomból, hogy a község szülöttje Nagyságos Tóth József kir. tanácsos ur, Pest-Pilis-Solt-Kis-Kunmegye kir. tanfelügyelője f. évi jun. hó 14-én ünnepelte sikerdus tanfelügyelői működésének negyed százados jubileumát, kinek atyja M. Sass község kitűnő hangu ev. ref. kántortanítója volt, az m.-sassi ev. ref. egyház presbyteriuma üdvözölte őt. Ez üdvözlő levélre válaszul azzal felelt az érdemekben gazdag tanférfiu tiszteletes Szabó Imre ref. lelkész urhoz intézett levelében, hogy óhajta volna még egyszer az uri szent vacsorával élni abban a templomban, a melyben megkereszteltetett, confirmáltatott és a melyben boldogult édes atyja dicsérte az egek urat. Nemes lelkének ezen magasztos vágya kielégítésére jelent meg e hó 24-én szülőhelyén, hol azon

napon osztatott ki az uri szent vacsora az új kenyér zsendélyéből. Lélekemelő, megindító látvány volt az ősz tanférfiu arcán végig pergő könnyeivel, midőn megzendült a hívek ajkán a szent zsoltár „A sionnak hegyén Ur Isten tied a dicséret” Megható látvány volt a régi gyermekkori játszótársaknak összeülekezése 53 évi távollét után, kik közül heten vannak még életben, mindannyian derek becsületes emberek presbyterek, községi képviselőtestületi tagok. Nem az a korunkban már szinte sablonos üdvözlés volt, a midőn istenitisztelelet végeztével tisztelgett az érdemes ősz tanférfiu előtt az ev. ref. egyház presbyteriuma tiszteletes Szabó Imre lelkész ural és a község képviselőtestülete Nagy János községi jegyző ural az élükön, hanem a valódi tiszta, őszinte testvéri szeretet megnyilatkozása, mely a könnyekig meghatott minden jelenlevőt. Délután kedves leánya — ki Dr. Szőke Gyula komádi községi orvos neje — veje és számos tisztelői kíséretében szülőházát s gyermekkori emlékeinek nevezetesebb helyeit látogatta meg. Bámulatossággal emlékezett vissza még a legaprólékosabb dolgokra is 53 évi távollét után. Este barátságos közvacsorát rendeztek tiszteletére a község háza nagytermében, melyen a község képviselőtestületén és az ev. ref. egyház presbyteriumán kívül a környékből számos lelkész és tanító vett részt. A tanítószeg részéről Eszenyi Károly, a lelkészi kar részéről Nyikos Sándor, az ev. ref. egyház részéről Szabó Imre lelkész és a község részéről Nagy János községi jegyző üdvözölte mind igen lelkes beszédekben a magyar tanítószeg érdemeiben megőszült atyai jöltevéjét s az ev. ref. egyház lelkes hű fiát. A szebbnél szebb pohárköszöntőknek nem volt se szeri, se száma. Minden magyar tanítónak részt kellett volna venni e testvéries egyszerűségű ünnepségen, hogy magától a jó edes atyától tanulta volna meg, mi az igazi vallásosság, hithűség, egyházához ragaszkodás és hogyan lehet azt, a tiszta, őszinte, forró hazaszeretettel őszhangba hozni. Mezőkeresztes, 1902. aug. 25. Eszenyi Károly ev. ref. tanító.

— **Meghívó.** A Magyar Protestáns Irodalmi Társaságnak Hódmezővásárhelyen 1902. évi szeptember 23. és 24. napjain tartandó köz- és diszgyűlésére. — I. Közgyűlés. Ideje: szeptember hó 23-án délután 5 óra. Helye: Hódmezővásárhely város házában diszterme. Tárgyai: 1. Jelentés az 1901. évi számvizsgálatról. 2. Az 1902. évre szóló költségvetés megállapítása. 3. Jelentés a „Koszorú”-füzetek 1901. évi forgalmáról. 4. Választmányi javaslat az alapszabályok módosításáról. 5. Nehai György Elek és Karsay Sándor vál. tagsági helyének betöltése. 6. Esetleges indítványok. II. istenitisztelelet. Ideje: szeptember hó 24-én délelőtt 9 óra. Helye: Az ev. ref. egyház ó-temploma. Imát mond: Masznyik Endre dr., a pozsonyi ev. theol. akadémia igazgatója. Beszédet tart: Gergely Antal, mezőtúri ev. ref. lelkész. Az istenitisztelelet végeztével adakozás lesz a Társaság „Károli-alap”-ja javára. Gyűjtők a templom bejáratánál az ev. ref. és ág. h. ev. nőegyletek részéről e célra felkért nők. III. Diszgyűlés. Ideje: szeptember hó 24-én délelötti 10¹/₂ óra. Helye: Az ev. ref. egyház új temploma. Tárgyai: 1. Gyurácz Ferencz, püspök, elnöki megnyitó beszéde. 2. A Társaság üdvözlése az egyháztestületek részéről, Hegedüs Sándor, világi elnök válaszával. 3. Szóts Farkas, theol. akad. tanárnak titkári jelentése. 4. Költemények. Irta és felolvassa Kozma Andor. 5. Ujabb versek. Irta és felolvassa Szabolcska Mihály. 6. Hegedüs Sándor világi elnök zárszava. Budapest, 1902. augusztus havában. A Társaság elnöksége.

— **A felső-szabolcsi egyházmegye őszi közgyűlését** az esperes Görömbey Péter szeptember 15-16-17. napjaira hívta össze Kis-Várdára. A gyűlés főbb tárgyai: 1. Esperesi időszaki jelentés. 2. Segélykérvények tárgyalása. 3. Jelentés az egyházmegyei világi tanácsbiróságra beérkezett szavazatok felbontásáról. 4. A 10 évre választott tisztikar lemondása s intézkedés az új választás iránt. 5. Tökesegély-kérvények sorozása. 6. Jelentés az e. m. l. internatus megnyitására s az ezzel összefüggő teendők. 7. Esperes évi jelentése. 8. Számvevő bizottság jelentése. 9. Tanügyi bizottsági elnök jelentése s több közérdekű egyházak és egyesek ügyei, kérvényei. Az ügyiratokat az esperesi hivatalhoz szept. 5-ig be kell terjeszteni.

— **Hajdu-Böszörményben megnyílt a 7-ik gymnasiumi osztály.** A hajdu-böszörményi gymnasium igazgatósága tudatja mindazokkal, a kiket illet, hogy a h. böszörményi ev. ref. eddig hat osztályu gymnasiumban az egyháztanács intézkedése folytán ez isk. évben már megnyílt a 7-ik osztály s a következő évben meg fog nyíllani a 8-ik osztály is. Ezt tudni főleg azért fontos, mert a gymnasium növendékei immár biztosítva vannak hogy H.-Böszörményben egész középiskolai tanulmányaikat bevégezhetik.

— **Érdekes tanügyi statisztika a protestánsokról és katolikusokról.** Schweizban a protestáns kantonokban minden öt személyre egy iskolátlátogató gyermek esik; a félprotestáns és félkatolikus kantonokban 7 s az egészen katolikus kantonokban 9 személyre jut. Igen érdekes s a katolikus népek iskolaellenes hangulatára valló az az összehasonlító kimutatás is, melyet Bódis olasz statisztikus tett közzé s a mely szerént az iskolás növendékek percentualis száma a különböző országokban a következő képet tünteti fel: Poroszországban 1871—1878-ig az iskolátlátogató gyermekek száma minden 100 személyre 16·3; 1888—1889-ig 17·8. Ugyanazon idő alatt Németalföldön 13·2 illetve 16·1%. Ezek protestáns nemzetek. Azután következnek a katolikus népek ilyen számokkal: Franciaország 13·1 és 14·5; Austria 10·1 és 12·5; Spanyolország 9·6 és 9·6; Olaszország 6·4 és 7·6%. Ha azokat a házastársakat tekintjük, kik egybekelésök alkalmával nevet nem tudták aláírni, — akkor ilyen esik Schweizban minden 100-ra 1; Bajorországban (1875.) minden százra 6; Ausztriában (1867.) minden 100-ra 66; 1888-ban már minden 100-ra 30·8; Itáliában 1890-ben 41 férfi és 59 nő. Érdekes tudni azt is, hogy ott, hol az utóbbi időben az analphabetikusok száma csökkent, az előhaladás főként a protestantismus hatásának köszönhető.

— **Melyik a veszedelmesebb, — vajjon a socialdemokratismus-é, vagy az ultramontanismus?** Érdekes feleletet ad erre a kérdésre a philosoph E. v. Hartmann, kinek tétéleivel távolról sem szoktunk ugyan egyetérteni, de ebben az egyben aligha igaza nincs. „Zur Zeitgeschichte” című művében ugyanis ez a philosoph a következőképpen okoskodik: „az ultramontanismus gyözedelme a gazdasági fellendülésnek ugyan nem árthat, de annál nagyobb veszedelmére van a nemzeti kulturának. Ennek következtében az ultramontán párt sokkal veszélyesebb, mint a socialdemokrata-párt. Ehez járul még az is, hogy az ultramontanismus rendkívül szívós, beláthatatlan időig fentartja magát; ellenben a socialdemokratia legkésőbb egy emberöltő alatt megszeli és átalakul. Az ultramontanismus minden eretnek monarchiának ellensége; míg a socialdemokratia csakis protestáns monarchiában

létezhetik. Az ultramontán párt annál veszedelmesebb, a sociáldemokrata-párt ellenben annál kevésbé ártalmas, minél több képviselője foglal helyet a parlamentben. Az ultramontán-párt jelenleg a parlament felett domináló párt s helyzetét lépésről-lépésre arra használja, hogy minél több engedményeket biztosítson a maga számára s akárhányszor megtörténik, hogy az ultramontán tulkövetelésekkel szemben a kormány a sociáldemokrata pártra kénytelen támaszkodni. " Aztán elismerőleg szól *Hartmann* a sociáldemokrata-párt ifju vezéreinek tudományos képzettségéről (persze! németekről van szó!) s így folytatja: „az ultramontán táborban csak taktikai ügyességgel és formai képzettséggel találkozunk, nem pedig tudományos elmélyedéssel és céltudatos igazságra való törekvéssel. A katolikus dogmának kritikájára még csak gondolni sem szabad s még kevésbé annak lecáfolására. Az ultramontán-párt a német birodalomra nézve a legnagyobb veszedelem." Hát vajjon Magyarországra nézve!?

— **Értesítés.** Tisztelettel tudatom lelkésztársaimmal, kik pár nappal ezelőtt hirdetett egyházi beszédeimre jelentkezni szivesek voltak, hogy az emlékünnepi beszéd már sajtó alatt van s pár nap múlva szétküldöm a megrendelőknél. Az egyházi beszéd gyűjtemény pedig körülbelül egy hónap múlva fog sajtó alól kikerülni. Köszönet a szives érdeklődésért. Tisztelettel, Körmend, 1902. szept. 2. Fülöp József. evang. ref. lelkész.

— **Kegyves adományok a Gégényben (Szaboles m.) építendő új ev. ref. templomra:** Molnár Mihály vajai ref. lelkész (Szaboles m.) gyűjtőivén: Vay István 2 k., Vajai ref. egyház 5 k., Molnár Mihály 1 k., Összesen 8 k. Biró András ev. ref. gondnok Magyar-Péterlaka (Maros-Torda m.) gyűjtőivén: Egyháztagoktól 4 k., Magyar-Péterlakai ref. egyház 4 k., Biró András 40 f., Bólyhe Károly tanió 40 f., összesen 8 k. 80 f., Ducs György besztekeri ref. lelkész (Szaboles m.) gyűjtőivén: Dr. Horváth József 100 k., Ducs György 2 k., Seres István 1 k., Kántor István 50 f., al. Csáki Károly 10 f., Lőrinczi Gábor r. kath. 20 f., Pázmán János 40 f., id. Kántor András 10 f., Balázi Lajos 10 f., Kántor Mihály 10 f., Juhász Ferencz 40 f., Szabados Jánosné 10 f., Kovács Mihály 40 f., László Imre 20 f., Recsák Mihály r. kath. 20 f., Farkas Károly 20 f., Enyedi Józsefné 20 f., Farkas István 20 f., ifj. Kántor István 1 k., d. Kántor József 10 f., Lisszer Farkas izr. 20 f., Kis József 30 f., Mádi István 1 k., Csire István 20 f., ifj. Kántor József 1 k., Kántor Imre 20 f., Szegedi Sámuel 20 f., Liehman Ármin izr. 10 f., ifj. Pap József 20 f., id. Farkas József 1 k., Asztalos Sándor 20 f., Nyerges Péter 10 f., Váradi Imre 20 f., Nagy Péter 10 f., Kántor Menyhért 20 f., Kántor József 40 f., Ballai Ádám 40 f., Ballai Balázs 20 f., Glück Antal izr. 40 f., P. Csáki Károly 10 f., ifj. Kántor Balázs 10 f., Mihály György r. kath. 10 f., Pliska József r. kath. 20 f., Komár Pál r. kath. 30 f., Molnár János 20 f., Kovács Zsigmond 20 f., Kántor Zsuzsanna 10 f., Lippai István 60 f., Nagy János 20 f., Szabó Józsefné (Nyiregyháza) 40 f., Ballai Piroska 20 f., Tukaes Irénke 10 f., Kocsár Mária 10 f., Farkas Boriska 10 f., Kocsár László 10 f., Kocsár József 1 k., összesen 118 k. 60 f. Kajatai ref. egyház (Abauj-Torna m.) 1 k., Kovács Lajos sár.-szt.-mihályi ref. lelkész (Fejér m.) gyűjtőivén: Sár.-szt.-mihályi ref. egyház pénztára 2 k., Templomi adakozás 2 k. 14 f., Kovács Lajos 1 k., Salla János 20 f., Kottyan József 20 f., Varga József 10 f., Nagy József 16 f., Katona Józsefné 20 f., Szigeti József 40 f., Kovács

Honka 20 f., Kottyan István 20 f., özv. Varga Istvánné 20 f., Nagy János 40 f., ifj. Pap József 20 f., Bányász József 40 f., Csete János 50 f., sz. h. Szabó Istvánné 20 f., Bordács Jánosné 40 f., összesen 9 k. 10 f., Tur-Terebesi ref. egyház (Ugocea m.) 1 k. Tóth Gábor ref. lelkész, Tur-Terebes 1 korona, Bábonyi ref. egyház (Ugocea m.) gyűjtőivén: Bábonyi ref. egyház 1 kor., Kun Károly 1 k., Dér János 1 k., összesen 3 k. Elekes Sándor berencsi ref. lelkész, (Szaboles m.) gyűjtőivén: Kálmánchey Dezső 10 k., Elekes Sándor 1 k., Révész Mihály 40 f., Vas Zsófi 2 k., Kovács Imréné 1 k., Borbó Lajosné 1 k., Szabó László 1 k., Fejér Ferencz 2 k., összesen 18 k. 40 f. Rilicei ref. egyház (Gömör m.) 2 k., Nagy János ref. lelkész, Rilicza 1 k., Gál Károly m. kir. pénzügyőri szemlész, Nagy-Szt-Miklós (Torontál m.) gyűjtő ivén: Gál Károly 40 f., Müller Móricz 40 f., Károly Kálmán 20 f., Grosz Samu 40 f., Müller Károly 20 f., Sándor János 20 f. (Vége köv.)

Szerkesztői üzenet.

Sz. M. Temesvár. A beiratkozások után azonnal szétnézek 's ha csak lehetséges lesz, gondoskodom, hogy óhajodnak elég tétessék. Akkor majd értesítelek. — **T. K. Hertelendifalva.** A „harang megpróbálására“ írott vers beérkezett, de én azt ki nem adhatom, már csak azért sem, mert mint már több ízben kijelentettem, egyes rendkívüli esetektől eltekintve lapomban én nem örömet közlök verseket. Miért nem méltóztatik más dolgokat írni? Hiszen onnan ugyan lehetne ám s szívesen vennem. A vers úgy ér vaimit, ha nagyon jó; már a középszerű poéta ne verseljen. — **G. L. Kisujszállás.** Köszönettel vettem; sort keritek rá. — **Dr. M. J. ügyvéd Bonyhád.** Leveled is a pénzéd is beérkezett. Az utóbbit rendeltetési helyére eljuttattam. Sajnálom, hogy ez öszön nem lehet hozzád szerencsém. Ajánlatodat azonban megjegyeztem s nem lehetetlen, hogy jövő nyáron hozzád a fiamat személyesen viszem el. Örülök rajta, hogy a P. S. cikkei olvasásában kedvedet találta. Lelkes s munkás emberünk ö nekünk, kinek idealizmusánál csak aldozatkétsége nagyobb. Ha, mint írod, nektek is „felférne egy ilyen világi férfiú“ — hát nézzetek szét; én biztos hiszem, hogy ti is találtok hozzá hasonlót. A választá-oknál nem szükség mindig a taposott utakon haladni. A valódi érdemet keressétek, azt tiszteljétek meg s azonnal ki fog tűnni, hogy túl a Dunán is akad P. S. A figyelmembe ajánlott fiatal ember még nem volt nálam. — **G. J. Kis-Varsány.** Ez is jönni fog.

Tartalomjegyzék: A debreceni indítvány s a református egyház-alkotmány alapelvei. — Az államhatalom befolyása az egyházra. Dr. Baltazár Dezső. — **Tárca:** A hugonották végső küzdelme a 18. században. Balogh Ferencz. — **Tanügy:** A tanárválasztásokról. Barcsa János. — **Közéletünk:** Urvasora és halotti szentség. Szentkúti Károly. — **Prozeitákat fogdosó főszolgabíró.** Sárreti. — **Irodalom.** — **Különfélék.**

Felelős szerkesztő: **ERŐSS LAJOS.**

Pályázat

a mándi lelkészi állomásra.

E IV. osztályu lelkészi állomás javadalma föld, termény, pénzben, egyházmegyei becslés szerint 644 kor. Állami kiegészítés 742 k. 58 f. Pályázati kérvények kellőleg fölszerelve f. é. szept. 28-ig beadandók Biki Károly espereshez Szatmáron. Az állomás azonnal elfoglalandó a választás megerősítése után.

Debrecen, 1902. szept. 4.

Kiss Aron,
püspök

Pályásat tanári állásra.

A máramaros-szigeti ev. ref. főgymnasium Igazgató-Tanácsa *mennyiségtan-természettani* tanszékre ezennel pályázatot hirdet. E tanszékre a kinevezés joga az államsegélyre vonatkozó szerződés értelmében az Igazgató-Tanács ajánlatára a nagymélt. m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszteriumot illeti.

A megválasztandó tanár köteles lesz a fentjelölt, esetleg más rokontárgyakat heti 20 órán át tanítani, azonkívül az esetleges helyettesítéseket külön díjazásra való igény nélkül teljesíteni s tanszékét az Igazgató-Tanács által meghatározandó időben megtartandó székfoglaló értekezéssel elfoglalni.

A tanszék javadalma 2400 korona törzsfizetés, 400 korona lakpénz és megfelelő 200—200 korona korpótlék, melynél a más állami vagy protestáns tanintézetnél rendes tanári minőségben töltött idő is beszámíttatik. A törzsfizetés fokozatos előléptetéssel 3200 koronáig emelkedhetik.

Pályázhatnak a mennyiségtan-természettani szakból középiskolai tanári képesítéssel bíró ev. ref. vallásu egyének; ezek hiányában oklevéllel még nem bíró tanárhelyettes tanári minőségben évi 1600 korona fizetés és 300 korona lakpénzzel alkalmaztatik. A pályázati kérvények anyakönyvi kivonattal, a képesítést, az eddigi

tanári, esetleg irodalmi működést, valamint a katonai szolgálat teljesítését igazoló okmányokkal s életrajzi adatokkal felszerelve és a Nmélt. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz címezve a m.-szigeti ev. ref. Lyceum Igazgató-tanácsához folyó évi szeptember 14-ig beküldendők. A kinevezendő tanár az orsz. tanári nyugdíjintézet jogosított és kötelezett tagja lesz s a kineveztetés után azonnal köteles helyét elfoglalni.

Máramaros-Szigeten, 1902. augusztus 23.

Szikssay Zoltán
esperes, lyc. h. gondnok.

**Minden külföldinél
jobbak és olcsóbbak!**

**a „Debreczeni Vasöntőde és
Géplakatosság“**

aranyéremmel kitüntetett
ék szerkezetű, erőátteleles

Borsajtói és Szőlőzúzó!

Eladás egyedül a gyártelepen: (12-5.)

**Péterfia végén, a
hadházi utczában.**

Az új iskola-idény alkalmából

Ruháinkat

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító

férfi fiu és gyermek ruha áruházában szerezzük be.

Legmegbízhatóbb bevásárlási forrás

Debreczen, Főtér, a magy. kir. postával szemben.

Alapított 1845-ben.